

Роль інститутів громадянського суспільства України у формуванні екологічної політики та програм

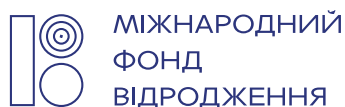
Авторки:

Галина Левіна, експертка у сфері екологічного права, к.ю.н (Частина I)

Світлана Матус, експертка з питань екологічної політики (Частина II)

Це дослідження виконано в межах Ініціативи з розвитку екологічної політики й адвокації в Україні (ЕРАІУ), що здійснюється Міжнародним фондом “Відродження” за фінансової підтримки Швеції. Думки, висновки та рекомендації, опубліковані у цьому звіті, належать авторам і не обов’язково відображають погляди Міжнародного фонду “Відродження” та Швеції. Відповідальність за зміст публікації несуть виключно автори.

Додатки до другої частини дослідження можна переглянути тут:

- **ДОДАТОК 1.** Стенограма. Парламентські слухання на тему: “Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п’ять років”, що відбулися 27 листопада 2019 року.
- **ДОДАТОК 2.** Протокол Установчих зборів з формування складу Громадської ради (ГР) при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля), 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ЧАСТИНА I. Правові рамки та вимоги (окремі аспекти) та роль ІГС в судових процесах на захист екологічних прав та довкілля	5
1. Чи відповідає стан екологічної політики і законодавчого поля України в цілому сучасним потребам нашої держави з огляду на екологічні виклики і міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна станом на 2022 рік? Які питання залишаються не закритими?	5
2. Чи відображено в екологічних політиках/ програмах національного, регіонального і місцевого рівнів такі наскрізні питання, як боротьба з бідністю, гендерна рівність і недискримінація?	18
3. Чи можна стверджувати, що екологічні політики включені як один із наскрізних пріоритетів соціальних та економічних політик?	23
4. Як часто ІГС залучалися (як позивачі чи відповідачі чи треті особи) до судових процесів з екологічних кейсів, що ґрунтуються в т.ч. на екологічній політиці чи програмі?	31
5. Загальні висновки	40
ЧАСТИНА II. Роль громадських організацій у формуванні екологічних політик і програм ...	46
1. Громадські організації, які залучалися до процесів формування і адвокації екологічних політик	46
1.1. Участь у Парламентських слуханнях	47
1.2. Участь у слуханнях комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування	48
1.3. Участь в робочих групах при Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування у період 2019-серпень 2022	56
1.4. Участь в діяльності Громадської Ради (ГР) і Комітетів ГР при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України	59
1.5. Участь в робочих групах (РГ) при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України	61
1.6. Які громадські організації найбільш видимі/найчастіше залучаються, до процесів формування/обговорення/адвокації екологічних політик, програм, законопроектів	62
2. Дослідження і адвокаційні кампанії, які проводили громадські організації ...	64
3. «Екологічне» мережування	69
2.3.1. Існуючі коаліції, мережі, ініціативні групи та інші об'єднання	69

2.3.2. Коаліції, мережі, ініціативні групи та інші об'єднання громадських організацій, що сформувалися у період 2019-серпень 2022.....	69
2.3.3 Найбільші за чисельністю «екологічні» громадські об'єднання.....	70
2.3.4. Громадські організації, що входять до 2 (двох) і більше «екологічних» об'єднань.	71
4. Спільні активності і заходи за досліджуваний період, що сприяли формуванню екологічних політик і програм в Україні.....	71
2.4.1. Спільні документи.....	72
2.4.2. Приклади успішних спільних акцій	78
5. Перешкоди і труднощі, з якими зіштовхнулися громадські організації	79
6. Донорські організації в Україні за досліджуваний період, які надавали підтримку екологічним громадським організаціям	80
7. Загальні висновки:	81

ВСТУП

Мета дослідження – на фоні загального стану екологічної політики в Україні проаналізувати рівень залученості інститутів громадянського суспільства екологічного спрямування, зокрема інституційних грантерів ЕРАІУ, до процесів формування і впровадження екологічних політик та програм в Україні.

Масштаб дослідження

Досліджуваний період: з січня 2019 по серпень 2022 року

Термін проведення дослідження – з грудня 2021 р. по вересень 2022 року

Формат дослідження: кабінетний, з елементами опитування релевантних ІГС та органів влади.

Предмет дослідження – а) суттєві зміни у стані екологічної політики і правового поля України за період січень 2019 - серпень 2022; б) роль громадських організацій у формуванні і впровадженні екологічних політик і законодавчої бази України у зазначений період

Географія – всеукраїнський рівень

Методологія дослідження:

З метою виявлення громадських організацій, які були найбільш помітними і активно залучалися до формування/адвокації екологічних політик, програм і законопроектів в Україні у досліджуваний період, були використані наступні джерела: стенограми Парламентських слухань, протоколи слухань і документи-рішення засідань Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування, протоколи засідань Громадської ради і накази Міндовкілля, що були у відкритому доступі на офіційних інтернет-сторінках установ, а також Інтернет-сторінки мереж, ініціатив і інших об'єднань громадських організацій екологічного спрямування.

З метою проведення аналізу даних, що стосуються досліджень, проведених громадськими організаціями у досліджуваний період, були зібрані відомості, отримані з офіційних сторінок та звітів громадських організацій, а також з офіційної інтернет-сторінки МФ "Відродження".

З метою виявлення наявних коаліцій, мереж, ініціативних груп та інших об'єднань, а також спільних активностей і заходів було піддано аналізу офіційні сторінки виявлених громадських організацій, а також інтернет сторінки новинних порталів.

З метою виявлення та аналізу положень актів чинного законодавства України (національного, регіонального та місцевого рівня), а також міжнародних договорів, були використані джерела офіційних веб-сайтів органів державної влади, органів місцевого самоврядування (веб-сайт Верховної Ради України, обласних, міських, сільських та селищних рад та ін.), а також інші відкриті дані, розміщені у мережі Інтернет.

З метою виявлення ролі ІГС в судових процесах з екологічних кейсів була використана інформація з Єдиного державного реєстру судових рішень та інші відкриті дані, розміщені у мережі Інтернет.

ЧАСТИНА І. Правові рамки та вимоги (окремі аспекти) та роль ІГС в судових процесах на захист екологічних прав та довкілля

1. Чи відповідає стан екологічної політики і законодавчого поля України в цілому сучасним потребам нашої держави з огляду на екологічні виклики і міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна станом на 2022 рік? Які питання залишаються не закритими?

Законодавство України у сфері охорони довкілля є одним із інструментів реалізації державної екологічної політики.

Водночас, офіційно визнано у 2019-2022 роки його недосконалість та необхідність змін як через невідповідність національним пріоритетам та сучасним викликам, так і в зв'язку з необхідністю забезпечення виконання багатосторонніх екологічних угод (учасницею яких є Україна), у т. ч. Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (надалі – Угода про Асоціацію)¹.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України завдало пошкоджень та знищень природним об'єктам та цінним територіям; посилило антропогенні та воєнні навантаження на складові довкілля та екосистеми; породило нові та загострило існуючі екологічні проблеми.

Тобто до існуючих додалися нові проблеми та виклики у сфері охорони довкілля, вирішення яких потребує змін та розвитку законодавства України, включаючи важливі питання екологічного відновлення.

ІГС, що здійснювали й здійснювали діяльність у сфері охорони довкілля, розпочали та/або активізували вже розпочату свою діяльність у цьому напрямку. Й у цьому контексті є важливою підтримка донорських організацій.

Водночас Україна продовжує розвивати питання вступу до Європейського Союзу.

23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС². Це підтверджує ще більшу актуальність для нашої держави Угоди про Асоціацію та необхідність належного виконання зазначених у ній зобов'язань. Також це свідчить про початок для України складного шляху набуття повноправного членства в ЄС, що

¹ Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

² Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Новини. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>

можливе лише завдяки удосконаленню національного законодавства, інституційної складової, впровадження низки реформ тощо.

Важливим для України є й урахування рішень та політик, сформованих в рамках Європейського зеленого курсу.

Європейський зелений курс (European Green Deal, ЄЗК) – це нова стратегія зростання, представлена Президентом ЄК Урсулою фон дер Леєн в Європарламенті 11 грудня 2019 році, яка має на меті перетворити ЄС у чесне та процвітаюче суспільство, з сучасною, ресурсоефективною та конкурентоспроможною економікою, з нульовими нетто-викидами парникових газів у 2050 році, де економічне зростання відбувається одночасно із скороченням використання ресурсів³.

У 2020 році Уряд України передав позиційний документ до керівних органів ЄС про участь України у Європейському зеленому курсі. У документі, серед іншого, Уряд України пропонує розробити спільну Дорожню карту участі України у ЄЗК, а також відзначає перспективні напрямки співробітництва у рамках ЄЗК. У відповідь було отримано лист з пропозицією провести початкову зустріч з метою обговорення відповідних аспектів ЄЗК у контексті поточних діалогів у рамках Угоди про Асоціацію та визначення способів надання ЄС підтримки Україні у переході до зеленої економіки, а також проведено саму зустріч.⁴

У січні 2021 року відбулося засідання Міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс». Під час засідання було обговорено питання формування українського зеленого курсу на основі європейського Green Deal та представлено пріоритети у головних його сферах. Ключовим завданням Уряду України є збалансування бачення різних міністерств і відомств, з урахуванням думки бізнесу, та вироблення спільної позиції Уряду України щодо визначення рівня кліматичних амбіцій та кроків всередині країни, які будуть відповідати заявленим цілям⁵.

24 січня 2020 року була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 33 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках

³ Європейський зелений курс: Комюніке комісії Європейському парламенту, Європейській Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та комітету регіонів (Європейська Комісія; Брюссель, 11 грудня 2019 року COM (2019) 640 final). Неофіційний переклад. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjIq_GMvZ2CAxU1WqQEHRjBDzUQFnoECA4QAO&url=https%3A%2F%2Fwww.rac.org.ua%2Fuploads%2Fcontent%2F600%2Ffiles%2Fedg-translation-ukr-final.pdf&usg=AOvVaw1Oov91dCXRkOikHuwWDwE-&opi=89978449

⁴ Європейський зелений курс (публікація від 15.04.2021 р.). Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>

⁵ Європейський зелений курс (публікація від 15.04.2021 р.). Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>

ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс»⁶. За результатами діяльності робочої групи очікується вироблення консолідованої позиції української сторони щодо підходу застосування механізму коригування вуглецю.

Протягом досліджуваного періоду, ІГС були, а також наразі залишаються помічниками, а іноді, й рушійною силою, для належної реалізації цих намірів та зобов'язань. Вклад і роль у євроінтеграційних процесах у сфері охорони довкілля мають й грантери ЕРАІУ (аналітика, просвіта, удосконалення законодавства тощо).

Цей напрямок дуже важливий для України та також потребує підтримки донорських організацій.

Наразі існують різні оцінки в частині прогресу виконання зобов'язань України в рамках Угоди про Асоціацію, однак всі вони, на жаль, щороку однакові в загальному висновку – відсутнє 100% виконання, у т.ч. у визначений в Угоді строк.

Для прикладу, оцінка прогресу стану виконання зобов'язань країни за Угодою про Асоціацію у секторі (напрямку, сфері) «Навколишнє природне середовище та цивільний захист» («Навколишнє природне середовище»):

- відповідно до щорічних **Звітів про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019-2022** ^{7 8 9 10} роки (підготовлені Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України):

Сфера	2019	2020	2021	2022

⁶ постанова Кабінету Міністрів України № 33 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс» від 24.01.2020 р. № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2020-%D0%BF#Text>

⁷ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_implementation-2019-4.pdf

⁸ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2015-2020. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/review_of_achievement_of_euua_aa_objectives_ukr_0.pdf

⁹ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf

¹⁰ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf

Навколишнє природне середовище та цивільних захист	28%	50%	61% (+11% за 2021)	77% (+16% за 2022)

- відповідно до «Пульт Угоди» (моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди – «Напрямки Угоди про Асоціацію – Прогрес виконання»), розміщений на «Євроінтеграційний портал» ¹¹:

Напрямок	Загалом	2019	2020	2021	2022
Навколишнє природне середовище та цивільних захист	80%	71%	86%	29%	100%

- відповідно до «Навігатор Угоди» (онлайн-інструмента, який було створено для відображення кількісних та якісних результатів незалежного експертного моніторингу виконання Угоди про асоціацію з ЄС з боку України) ¹²:

Сектор	Всі роки	2019	2020	2021	2022	Без дати
Охорона навколишнього природного середовища	49,6%	49,2%	17,5%	----	15%	46,2%

Водночас, слід відмітити, що протягом досліджуваного періоду в Україні була прийнята низка важливих для сфери охорони довкілля нормативно-правових актів (у т. ч. за участі ІГС,

¹¹ «Пульт Угоди» (моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди – «Напрямки Угоди про Асоціацію – Прогрес виконання»). Євроінтеграційний портал. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/environment>

¹² Навігатор Угоди. Сектори – Оцінка прогресу та кількості зобов'язань. URL: <https://navigator.eurointegration.com.ua/>

включаючи грантерів ЕРАІУ), які є важливими для урегулювання суспільних відносин, що цього потребують, та для забезпечення виконання зобов'язань за міжнародними договорами (учасницею яких є Україна), у т. ч. за Угодою про Асоціацію.

Серед них (для прикладу):

1) Закони України:

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» від 25.04.2019 р. № 2708-VIII ¹³ (про посилення адміністративної та кримінальної відповідальності);
- «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення законодавства у сфері поводження з радіоактивними відходами» від 17.10.2019 р. № 208-IX ¹⁴;
- «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» від 30.10.2019 р. № 249-IX ¹⁵;
- «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12.12.2019 р. № 377-IX ¹⁶;
- «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 12.12.2019 р. № 376-IX ¹⁷;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» від 19.12.2019 р. № 402-IX ¹⁸;

¹³ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» від 25.04.2019 р. № 2708-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2708-19#Text>

¹⁴ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення законодавства у сфері поводження з радіоактивними відходами» від 17.10.2019 р. № 208-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-20#Text>

¹⁵ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» від 30.10.2019 р. № 249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-20#Text>

¹⁶ Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12.12.2019 р. № 377-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>

¹⁷ Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 12.12.2019 р. № 376-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text>

¹⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» від 19.12.2019 р. № 402-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text>

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» від 13.04.2020 р. № 556-IX ¹⁹;
- «Про внесення змін до деяких законів України щодо безпеки використання ядерної енергії» від 19.05.2020 р. № 613-IX ²⁰;
- «Про внесення змін до Лісового кодексу України щодо проведення національної інвентаризації лісів» від 02.06.2020 р. № 643-IX ²¹;
- «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18.06.2020 р. № 733-IX ²²;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту лісів, запобігання пожежам на землях лісового та водного фонду, на торфовищах та землях інших категорій» від 19.02.2021 р. № 1259-IX ²³;
- «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 р. № 1489-IX ²⁴;
- «Про внесення зміни до статті 4 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» щодо ввезення пестицидів на митну територію України» від 30.06.2021 р. № 1586-IX ²⁵;

¹⁹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» від 13.04.2020 р. № 556-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-20#Text>

²⁰ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо безпеки використання ядерної енергії» від 19.05.2020 р. № 613-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-20#Text>

²¹ Закон України «Про внесення змін до Лісового кодексу України щодо проведення національної інвентаризації лісів» від 02.06.2020 р. № 643-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-20#Text>

²² Закон України «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18.06.2020 р. № 733-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-20#Text>

²³ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту лісів, запобігання пожежам на землях лісового та водного фонду, на торфовищах та землях інших категорій» від 19.02.2021 р. № 1259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1259-20#Text>

²⁴ Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 р. № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text>

²⁵ Закон України «Про внесення зміни до статті 4 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» щодо ввезення пестицидів на митну територію України» від 30.06.2021 р. № 1586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586-20#Text>

- «Про внесення зміни до розділу XI "Перехідні положення" Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 14.07.2021 № 1649-IX ²⁶;
- «Про внесення зміни до статті 16 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» щодо регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 15.07.2021 р. № 1687-IX ²⁷;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-IX ²⁸;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин» від 15.07.2021 р. № 1685-IX ²⁹;
- «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1660-IX ³⁰;
- «Про внесення зміни до пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1661-IX ³¹;

²⁶ Закон України «Про внесення зміни до розділу XI «Перехідні положення» Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 14.07.2021 № 1649-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1649-20#Text>

²⁷ Закон України «Про внесення зміни до статті 16 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» щодо регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 15.07.2021 р. № 1687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1687-20#Text>

²⁸ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>

²⁹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин» від 15.07.2021 р. № 1685-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1685-20#Text>

³⁰ Закон України «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1660-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-20#Text>

³¹ Закон України «Про внесення зміни до пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1661-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1661-20#Text>

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях» від 16.12.2021 р. № 1974-IX ³²;
- «Про управління відходами» від 20.06.2022 р. № 2320-IX ³³;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів» від 20.06.2022 р. № 2321-IX (щодо урегулювання питання узаконення самозаліснених земель) ³⁴;
- «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 09.07.2022 р. № 2393-IX ³⁵;

2) Стратегічні документи / документи державного планування:

- Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII ³⁶;
- Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019 ³⁷;
- розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» від 20.02.2019 р. № 117-р ³⁸;

³² Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях» від 16.12.2021 р. № 1974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1974-20#top>

³³ Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

³⁴ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів» від 20.06.2022 р. № 2321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>

³⁵ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 09.07.2022 р. № 2393-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2393-20#Text>

³⁶ Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджена Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

³⁷ Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

³⁸ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» від 20.02.2019 р. № 117-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text>

- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки» від 20.10.2019 р. № 880 ³⁹;
- Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-IX ⁴⁰;
- Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р ⁴¹ (прийнятий на виконання п. 3 Прикінцевих положень Закону України, яким була затверджена Стратегія держкополітики до 2030 року; прийнятий з метою забезпечення реалізації мети, цілей та завдань самої цієї Стратегії);
- Державна цільова екологічна програма матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2022-2024 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р № 465⁴²;
- Морська природоохоронна стратегія України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. № 1240-р (2021-2034) ⁴³;
- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р ⁴⁴;

³⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки» від 20.10.2019 р. № 880. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2019-%D0%BF#Text>

⁴⁰ Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text>

⁴¹ Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>

⁴² Державна цільова екологічна програма матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2022-2024 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2021-%D0%BF#Text>

⁴³ Морська природоохоронна стратегія України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. № 1240-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4836-17#Text>

⁴⁴ Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>

- Операційний план з реалізації у 2022-2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р.⁴⁵;
- схвалений Оновлений національно визначений внесок України до Паризької угоди⁴⁶;
- Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р⁴⁷;
- Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р⁴⁸;
- Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 70-р⁴⁹.

Однак, низка зобов'язань України за Угодою про Асоціацію наразі є невиконаною Україною, у т. ч. у строк, встановлений в Угоді. Отже, Україна має продовжувати роботу в цьому напрямку.

Серед них (для прикладу):

- імплементація Директиви № 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви № 2004/35/ЄС – виконання є простроченим (мала бути впроваджена протягом 5 років з дати набрання чинності Угодою про Асоціацію).

В Україні це питання не має наразі належного правового регулювання. Окремі згадки містяться у деяких нормативно-правових актах (наприклад, у Кодексі України про надра, у Гірничому законі України та ін.). Основне правове регулювання наразі має взяти на себе нещодавно прийнятий Закон України «Про управління відходами».

⁴⁵ Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>

⁴⁶ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди» від 30.07.2021 р. № 868-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2021-%D1%80#Text>

⁴⁷ Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

⁴⁸ Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

⁴⁹ Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>

Однак, у «Прикінцевих і перехідних положеннях» цього Закону окремо вказано на необхідність прийняття спеціального національного закону щодо управління і поводження з відходами видобувної промисловості. Але цей Закон ще не прийнято.

Загалом багато питань в частині правового регулювання управління відходами та їх окремими видами ще потребують розвитку та удосконалення в Україні (наприклад, про захоронення відходів; про поводження з батареями, батареями та акумуляторами; відходами електричного та електронного обладнання; відходами упаковки; відходами з суден тощо).

- Імплементация Директиви № 2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів у рамках Співтовариства та внесення змін і доповнень до Директиви № 96/61/ЄС із змінами і доповненнями, внесеними Директивою № 2004/101/ЄС – виконання є простроченим (мала бути впроваджена протягом 2 років з дати набрання чинності Угодою про Асоціацію).

В Україні це питання не має належного правового регулювання та впровадження: необхідне національне законодавство не прийнято, національна схема (система) торгівлі викидами парникових газів – не створена.

- Імплементация Директиви № 2010/75/ЄС про промислові викиди (всеохоплююче запобігання і контроль забруднень) (переглянута) - виконання є простроченим. Важливим аспектом впровадження є встановлення інтегрованої дозвільної системи.

В Україні це питання не має належного правового регулювання та впровадження: зареєстровані у Верховній Раді України законопроекти так і не були прийняті, інтегрована дозвільна система – не встановлена.

- Імплементация Директиви № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003 – виконання є простроченим (мала бути впроваджена за окремими заходами -протягом 2 років або протягом 4 років з дати набрання чинності Угодою про Асоціацію).

В Україні це питання не має належного правового регулювання та впровадження: необхідне національне законодавство не прийнято, території Смарагдової мережі (важливі в контексті впровадження цієї Директиви та формування мережі Natura 2000) - не створені, у т. ч. ці території ще не мають офіційного статусу; також не впроваджено захисні заходи щодо їх збереження та заходи щодо управління ними.

04.12.2020 р. у Верховній Раді України за номером 4461 було зареєстровано Проект Закону про території Смарагдової мережі⁵⁰. 15.07.2021 р. цей законопроект після розгляду у сесійній залі був направлений на повторне перше читання. За інформацією одного із активних учасників розробки та просування законопроекту (грантер ЕРАІУ), «бізнес із різних секторів промисловості чинить суттєвий опір прийняттю цього законопроекту», а «пропоновані різними лобістськими групами правки звужують коло видів діяльності, охоплених законопроектом, викривляють процедуру оцінки впливу на території Смарагдової мережі та іншим чином відходять від положень директив ЄС у цій сфері»⁵¹.

Також важливим аспектом євроінтеграції є удосконалення системи державного екологічного контролю (у т.ч. у частині посилення функцій такого контролю).

19.02.2020 року у Верховній Раді України за номером 3091 було зареєстровано Проект Закону про державний екологічний контроль⁵². 19.02.2021 р. законопроект було винесено у сесійну залу, але за результатами голосування направлено на повторне перше читання. 15 липня 2021 доопрацьований законопроект прийнято за основу, до другого читання запропоновано до нього понад тисячу правок. Складна робота наразі триває. Активну участь у розробці, коментуванні та просуванні законопроекту беруть ІГС, зокрема, грантери ЕРАІУ.

Висновки:

1. Наразі стан законодавства України не відповідає в повній мірі сучасним викликам та міжнародним зобов'язанням нашої держави, у тому числі за Угодою про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Зокрема, у досліджуваній період Україна (у т. ч. за участі ІГС) прийняла важливі та необхідні нормативно-правові акти (наприклад, Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та Операційний план з її реалізації у 2022-2024 роках; оновлений національно визначений внесок України до Паризької Угоди; Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами»; Морську природоохоронну стратегію України; Національний план управління відходами до 2030 року; Закон України «Про управління відходами» та ін.).

⁵⁰ Проект Закону про території Смарагдової мережі (номер та дата реєстрації у Верховній Раді України – № 4461 від 04.12.2020). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4847>

⁵¹ Оцінка виконання Україною Угоди про Асоціацію із ЄС у сфері охорони довкілля. Бріф про стан реалізації реформ (осінь 2021). URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/otsinka-vykonannya-ukrayinoyu-ugody-pro-asotsiatsiyu-iz-yes-u-sferi-ohorony-dovkillya/>

⁵² Проект Закону про державний екологічний контроль (номер та дата реєстрації - № 3091 від 19.02.2020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186

Однак, низка міжнародних зобов'язань, у тому числі за Угодою про Асоціацію, є невиконаною, зокрема, у встановлені строки. Для прикладу, це зобов'язання: щодо створення національної схеми (системи) торгівлі викидами парникових газів; у сфері управління відходами та їх окремими видами (щодо прийняття спеціального національного закону про захоронення відходів; стосовно управління і поводження з відходами видобувної промисловості; про поводження з батареями, батареями та акумуляторами; відходами електричного та електронного обладнання; відходами упаковки; відходами з суден та ін.); щодо впровадження системи інтегрованого дозволу; щодо прийняття законів про Смарагдову мережу, про державний екологічний контроль та ін).

2. Протягом досліджуваного періоду ІГС (у т. ч. грантери ЕРАІУ) брали участь у напрацюванні, розгляді та просуванні актуальних та необхідних для нашої держави змін до законодавства України з метою його удосконалення. Їх вклад та роль (інформаційно-просвітницька, аналітична, експертна, адвокаційна та ін.) були надзвичайно важливими.

Наразі низка таких нормативно-правових актів вже є прийнятою (наприклад, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року; Державна стратегія управління лісами України до 2035 року; Закон України «Про управління відходами») або ще потребує продовження роботи щодо прийняття (наприклад, законопроекти Про Смарагдову мережу, Про державний екологічний контроль та ін.).

3. Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, наміри України брати участь у Європейському зеленому курсі, інші міжнародні події, вимагають продовження та активізації роботи та об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін у напрямку виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема, в частині приведення національного законодавства у сфері охорони довкілля у відповідність до міжнародного.

4. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України поставило перед нашою державою нові виклики щодо формування та реалізації національної екологічної політики, зокрема, в частині напрацювання законодавства щодо фіксації та оцінки екологічної шкоди, удосконалення законодавства про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення; внесення змін до чинного законодавства у сфері охорони довкілля через введення воєнного стану, через необхідність оперативного реагування на екологічні загрози, створення законодавчих рамок для повоєнного відновлення тощо.

Ці виклики також вимагають від всіх зацікавлених сторін активізації зусиль для своєчасного та належного реагування шляхом прийняття необхідних рішень та вжиття необхідних заходів.

2. Чи відображено в екологічних політиках/ програмах національного, регіонального і місцевого рівнів такі наскрізні питання, як боротьба з бідністю, гендерна рівність і недискримінація?

Загалом в Україні саме в екологічних політиках/програмах національного, регіонального та місцевого рівнів **не відображені** такі наскрізні питання як **боротьба з бідністю, гендерна рівність і недискримінація** (принаймні якщо судити зі змісту тих документів, що були проаналізовані, див. таблицю № 1).

Однак існують поодинокі випадки такого. Наприклад:

1. В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019.

Зокрема, **серед цілей сталого розвитку України на період до 2030 року проголошені: а) подолання бідності та б) забезпечення гендерної рівності**, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат.

Однак, безпосередньо серед Цілей сталого розвитку України **не згадано** про заборону/ боротьбу з дискримінацією (крім заборони/боротьби з дискримінацією за ознаками статі; це якщо виходити з існуючих положень про необхідність забезпечення гендерної рівності – прим.).

2. У Державній стратегії управління лісами України до 2035 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р.

У цьому документі державного планування:

- **серед основних проблем у сфері лісового господарства названо гендерну нерівність**, тобто недостатнє представництво жінок у лісовому господарстві, особливо на керівних та відповідальних посадах;

- **серед завдань Стратегії** у різних сферах визнано необхідним застосовувати **гендерно-орієнтований підхід** (зокрема, для забезпечення ефективного управління лісами, під час діяльності державного суб'єкта господарювання, у сфері покращення системи освіти в лісовій галузі тощо);
- **серед очікуваних результатів реалізації Стратегії** передбачено саме **зниження гендерного дисбалансу** в лісовій галузі (як одного із індикаторів ефективного управління лісами), та ін.

Однак, у Стратегії відсутні положення про такі проблеми як бідність та дискримінація, у т. ч. відсутні такі положення серед завдань щодо боротьби з бідністю та дискримінацією.

3. У Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1024-р.

Зокрема, у Концепції серед проблем, які потребують розв'язання названо:

- **рівень бідності населення у сільській місцевості**, яке традиційно більшою мірою залежить від стану використання і охорони земельних та інших природних ресурсів, протягом останніх 10 років **є на 2-11 % вищим, ніж у середньому в країні**, що призводить до надмірної експлуатації природних ресурсів, їх подальшого виснаження та деградації.

А **серед очікуваних результатів** проголошено покращення умов життя населення уражених територій, у т.ч. шляхом створення нових робочих місць.

Таблиця 1.

№	Назва документу державного планування	Наявність (+)/ відсутність (-) положень
1.	Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019	+ (частково) (без положень про недискримінацію)
2.	Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-IX	-
3.	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджені Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII	-
4.	Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р (прийнятий на виконання п. 3 Прикінцевих положень Закону України, яким була затверджена Стратегія держкополітики до 2030 року; прийнятий з метою забезпечення реалізації мети, цілей та завдань самої цієї Стратегії)	-
5.	Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р	-
6.	План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 878-р	-
7.	Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р	-
8.	Операційний план з реалізації у 2022-2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р.	-

9.	Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р	+ (частково) (без положень про боротьбу з бідністю та недискримінацію (крім недискримінації за ознакою статі))
10.	Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р	-
11.	Концепція розвитку агролісомеліорації в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.09.2013 р. № 725-р	-
12.	Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI	-
13.	Морська природоохоронна стратегія України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. № 1240-р (2021-2034)	-
14.	Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 70-р	-
15.	Концепція боротьби з деградацією земель та опустелюванням, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1024-р	+ (частково) (без положень про боротьбу з гендерною нерівністю та недискримінацію)
16.	Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 271-р (прийнятий до Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням)	-
17.	Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р	-
18.	Програма охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2019-2022 роки, затверджена рішенням Київської обласної ради від 30.05.2019 р. № 563-28-VII (зі змінами)	-

19.	Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року, затверджена рішенням Івано-Франківської обласної ради від 23.12.2020 р. № 30-2/2020 (зі змінами)	-
20.	Програма охорони навколишнього природного середовища на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Львівської обласної ради від 23.02.2021 р. № 72 (зі змінами)	-
21.	Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2017-2021 рр., затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 17.03.2017 р. № 482 (зі змінами)	-
22.	Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2022-2026 рр., затверджена розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації – начальником Рівненської обласної військової адміністрації від 27.06.2022 р. № 165 (зі змінами)	-
23.	Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»), затверджена рішенням Полтавської обласної ради від 26.07.2022 р. № 412	-
24.	Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30.03.2021 р. № 86	-
25.	Регіональна програма з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки, затверджена розпорядженням голови Луганської обласної державної адміністрації – керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації від 21.02.2019 р. № 127	-
26.	Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 26.02.2021 р. № 45-3/VIII	-

27.	Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Хмельницької міської ради від 21.04.2021 р. № 69	-
28.	Міська цільова програма охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2022 – 2027 роки, затверджена рішенням Виконавчого комітету Одеської міської ради від 21.06.2022 р. № 117 (зі змінами)	-
29.	Програма охорони навколишнього природного середовища Добромільської міської ради на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Добромільської міської ради від 23.12.2020 р. № 32 (Львівська область)	-
30.	Програма охорони навколишнього природного середовища території Бахмутської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Бахмутської міської ради від 09.12.2020 р. № 7/2-53	-

3. Чи можна стверджувати, що екологічні політики включені як один із наскрізних пріоритетів соціальних та економічних політик?

Підставою для розробки програм економічного і соціального розвитку областей, районів, міст, територіальних громад України (поза дослідженням - Автономна Республіка Крим), є:

- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III ⁵³;
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР ⁵⁴;

⁵³ Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>

⁵⁴ Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» від 26.04.2003 р. № 621 ⁵⁵;
- Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII ⁵⁶ (зокрема, визначено, що до документів стратегічного планування державної регіональної політики належать, крім інших, програми економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст Києва та Севастополя, територіальних громад (п. 4 ч. 2 ст. 7) – прим.).

Правові засади формування та реалізації **державної та регіональної екологічної політики** визначені у Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII.

У цьому документі **серед стратегічних цілей** державної екологічної політики визначено таку ціль як «Забезпечення **інтеграції екологічної політики** у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України» (ціль 3).

А **серед завдань** цієї цілі – забезпечення обов’язковості **інтеграції екологічної складової** до політик та/або програм загальнодержавного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку, створення податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу у природоохоронну діяльність.

Таблиця 2.

№	Назва документу державного планування	Наявність (+)/ відсутність (-) положень
1.	Програма економічного та соціального розвитку Вінницької області на 2022 рік, затверджена рішенням Вінницької обласної ради від 24.12.2021 р. № 287	+ (містить окремий підрозділ про екологічну безпеку навколишнього середовища)

⁵⁵ Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» від 26.04.2003 р. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-%D0%BF#Text>

⁵⁶ Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

2.	Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року, затверджена рішенням Волинської обласної ради від 12.03.2020 р. № 29/16 (це єдиний документ, який розміщено на офіційному веб-сайті Волинської обласної ради у рубриці «Стратегія економічного та соціального розвитку» - прим.)	+ (містить окремий розділ «Екологічна ситуація в області та безпека життєдіяльності населення», а також розділ «Природні ресурси» - з характеристикою природних ресурсів області)
3.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2022 рік, затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 03.12.2021 р. № 148-9/VIII	+ (містить окремий розділ «Екологічна та енергетична безпека» та підрозділи, присвячені охороні навколишнього природного середовища та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій)
4.	Програма економічного і соціального розвитку Дніпровської міської територіальної громади на 2022 рік, затверджена рішенням Дніпровської міської ради від 08.12.2021 р. № 3/13	+ (містить окремі положення про створення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля, збереження та охорону навколишнього природного середовища)
5.	Програма економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки, затверджена рішенням Криворізької міської ради від 21.12.2016 р. №1171	----- (знайдено інформацію, яка свідчить про існування Програми, однак не знайдено тексту самого документа, що унеможливає аналіз його змісту)
6.	Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2019 рік та основні напрями розвитку на 2020 і 2021 роки, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 01.02.2019 р. № 79/5-19	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища серед цілі 4 «Розбудова безпечного суспільства»)
7.	Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2022 рік, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 16.12.2021 р. № 309	+ (містить окремий підрозділ «Створення безпечного середовища», що включає, зокрема, підрозділи: про охорону навколишнього природного середовища; про природну і техногенну безпеку; про подолання наслідків Чорнобильської катастрофи)

8.	Програма соціально-економічного розвитку <u>Закарпатської області</u> на 2022 рік, затверджена рішенням Закарпатської обласної ради від 02.12.2021 р. № 463	-/+ (На вказаному ресурсі розміщений текст рішення про затвердження Програми та додатки до Програми, в яких відсутні положення щодо екологічної політики. При цьому, у Заяві про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту цієї Програми зазначено, що <u>Програма охоплює охорону навколишнього природного середовища</u>. Також на цьому ресурсі розміщена аналогічна Програма на 2021 рік (рішення про затвердження Програми, <u>сама Програма</u> та додатки до неї). Програма містить окремий підрозділ щодо охорони довкілля, екологічно збалансованого і раціонального природо-користування та просторової гармонії. Відповідно, можна припустити, що у відсутньому на сайті тексті Програми є окремий підрозділ, присвячений охороні довкілля)
9.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку <u>Запорізької області</u> на 2022 рік, затверджена рішенням Запорізької обласної ради від 16.12.2021 р. № 42	+ (містить окремий розділ, присвячений природокористування та безпеці життєдіяльності людини, в якому зазначено, зокрема, про охорону довкілля та стале природокористування)
10.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2021 рік, затверджена рішенням <u>Івано-Франківської обласної</u> ради від 09.07.2021 р. № 180-7/2021	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища та екологічній безпеці)
11.	Програма економічного і соціального розвитку <u>Івано-Франківської міської територіальної громади</u> за 2022 рік	+ (містить окремі положення, присвячені оптимізації екологічного стану довкілля і забезпеченню екологічної безпеки населення)
12.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку <u>Київської області</u> на 2021 рік, затверджена рішенням Київської обласної ради від 24.12.2020 р. № 049-01-VIII	+ (містить окремий підрозділ, присвячений екологічній безпеці, удосконаленню поведінки з твердими побутовими відходами)

13.	Програма економічного і соціального розвитку м. Києва на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Київської міської ради від 24.12.2020 р. № 23/23	+ (містить окремий підрозділ, присвячений екополітиці та охороні довкілля)
14.	Програма соціально-економічного розвитку Дівичківської сільської ради на 2022 рік, затверджена рішенням Дівичківської сільської ради від 23.12.2021 р. № 1097-22-VIII (с. Дівички Київської області)	+ (містить окремі підрозділи, присвячені раціональному використанню природних ресурсів; охороні навколишнього середовища, цивільному захисту населення та техногенній безпеці)
15.	Програма економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2022 рік, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 23.12.2021 р. № 218	+ (містить окремі розділ, присвячений збереженню екосистем та поліпшенню екологічної інфраструктури)
16.	Програма економічного і соціального розвитку міста Кропивницького на 2021 рік та основних напрямів розвитку на 2022 і 2023 роки, затверджена рішенням Кропивницької міської ради від 05.03.2021 р. № 173	+ (містить окремі розділ, присвячений поліпшенню екології та охороні довкілля)
17.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Львівської обласної ради від 13.04.2021 р. № 103	+ (містить окремий підрозділ, присвячений екології, чистому довкіллю)
18.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку м. Львова, затверджена Ухвалою Львівської міської ради від 05.03.2020 р. № 6361	+ (містить окремі положення щодо екосистеми міста, розвитку креативної економіки (наприклад, в розрізі підтримки еко-ініціатив))
19.	Програма економічного та соціального розвитку Коломийської територіальної громади на 2022-2024 роки, затверджена рішенням Коломийської міської ради від 21.10.2021 р. № 1279-21/2021 (Львівська область)	+ (містить окремий підрозділ щодо охорони навколишнього середовища)
20.	Програма економічного і соціального розвитку Луганської області на 2021-2023 роки, затверджена розпорядженням голови обласної держадміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 28.12.2020 р. № 936	+ (містить окремий розділ щодо охорони навколишнього природного середовища)

21.	Програма соціально-економічного і культурного розвитку Рубіжанської міської територіальної громади на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Рубіжанської міської ради від 24.12.2020 р. № 6/22 (Луганська область)	+ (містить окремий розділ щодо природокористування та безпеки життєдіяльності людини, а також підрозділ щодо охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки)
22.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку міста Кремінна на 2021 рік, затверджена рішенням Кремінської міської ради від 23.12.2020 р. № 2/8 (Луганська область)	+/- (містить окремі положення щодо екологічних чинників/заходів (однак, серед пріоритетних напрямів – не зазначено))
23.	Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2022 рік, затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 21.12.2021 р. № 5	+ (містить окремі підрозділи щодо охорони та збереження навколишнього природного середовища (довкілля))
24.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік, затверджена рішенням Одеської обласної ради від 17.12.2021 р. № 327-VIII	+ (містить окремий розділ щодо природокористування та безпеку життєдіяльності людини)
25.	Програма економічного та соціального розвитку Полтавської області на 2021 рік (про програму та її зміст – взято зі Звіту тимчасово виконувача обов'язків голови Полтавської обласної державної адміністрації про виконання Програми економічного та соціального розвитку Полтавської області на 2021 рік, а також делегованих обласною радою повноважень», затвердженого рішення Полтавської обласної державної адміністрації від 26.07.2022 р. № 398)	+ (містить окремі положення щодо екологічної безпеки та раціонального природокористування)
26.	Програма економічного і соціального розвитку Полтавської міської територіальної громади на 2022 рік (або на 2021 рік)	----- (знайдено інформацію, яка свідчить про існування Програми, однак не знайдено тексту самого документа, що унеможлиблює аналіз його змісту)
27.	Програма економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2022 рік, затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 17.12.2021 р. № 423	+ (серед основних пріоритетів, завдань та заходів соціально-економічного розвитку області на 2022 рік закріплено: реалізацію держполітики у сфері охорони довкілля; підвищення рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру)

28.	Програма соціально-економічного розвитку міста Рівного на 2020-2022 роки, затверджена рішенням Рівненської міської ради від 12.12.2019 р. № 6919	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища)
29.	Програма економічного і соціального розвитку Сумської області на 2022 рік, затверджена рішенням Сумської обласної ради від 22.12.2021 р. № 6/н	+ (містить окремі підрозділи, присвячені охороні навколишнього природного середовища та техногенній безпеці; природокористуванню та безпеці життєдіяльності; раціональному використанню природних ресурсів)
30.	Програма економічного та соціального розвитку Тернопільської міської територіальної громади на 2022-2024 роки, затверджена рішенням міської ради від 17.12.2021 р. № 8/11/21	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища)
31.	Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік, затверджена рішенням Харківської обласної ради від 21.12.2021 р. № 335-VIII	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища)
32.	Програма економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2021 рік, затверджена рішенням Харківської міської ради від 02.12.2020 р. № 2297/20	+ (містить окремий розділ, присвячений природокористуванню та безпеці життєдіяльності людини, а також підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища)
33.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку Херсонської області на 2022 рік (відсутня інформація про рішення облради, яким ця програма затверджена/схвалена, у т. ч. про дату та номер такого рішення– прим.)	+ (містить окремий розділ, присвячений охороні навколишнього середовища, техногенній безпеці та цивільному захисту населення)
34.	Програма економічного та соціального розвитку Хмельницької області на 2021 рік, затверджена рішенням Хмельницької обласної ради від 08.04.2021 р. № 39-4/2021	+ (містить окремий підрозділ, присвячений збереженню довкілля та безпеці)
35.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку Кам'янець-Подільської міської територіальної громади на 2022 рік, затверджена рішенням Кам'янець-Подільської міської ради від 25.02.2022 р. № 34/18 (м. Кам'янець-Подільський Хмельницької області)	+ (містить окремий підрозділ, присвячений охороні навколишнього природного середовища)

36.	Програма соціально-економічного та культурного розвитку на 2021 рік, затверджена рішенням Чемеровецької селищної ради від 17.12.2020 р. № 29-2/2020 (селище Чемеровецьке Чемеровецького району Хмельницької області)	+ (містить окремий підрозділ, присвячений екології та техногенній безпеці)
37.	Програма економічного і соціального розвитку Черкаської області на 2022 рік, затверджена рішенням Черкаської обласної ради від 21.12.2021 р. № 10-10/VIII	+ (містить окремий підрозділ, присвячений екологічній безпеці та збереженню довкілля)
38.	Програма економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2021 рік, затверджена рішенням Чернівецької обласної ради від 30.03.2021 р. № 1-2/21	+ (містить окремі підрозділи, присвячені охороні навколишнього природного середовища, збереженню та розвитку природно-заповідної справи, збалансованому та раціональному використанню надр, підвищенню рівня екологічної безпеки регіону)
39.	Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2022 рік, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 22.12.2021 р. № 3-8/VIII	+ містить окремий підрозділ, присвячений захисту екосистем і збереженню довкілля на засадах сталого розвитку; техногенній безпеці)

Висновки:

Отже, на прикладі аналізу вищенаведених у *таблиці 2.* програм економічного і соціального розвитку можна констатувати, що **в Україні наразі екологічні політики включаються як один із наскрізних пріоритетів** у програмні документи з соціально-економічного розвитку областей, міст і територіальних громад України.

Примітка. Висновок про інтеграцію екологічної політики до політик соціально-економічного розвитку областей, міст і територіальних громад України не включає аналізу змісту положень про екологічну складову (у тому числі щодо їх повноти та якості).

Водночас слід відмітити подекуди ще існуючу проблему з доступом на офіційний веб-сайтах уповноважених органів до такої публічної інформації як програми економічного і соціального розвитку певних адміністративно-територіальних одиниць разом їх рішеннями органів про їх затвердження.

Або іншими словами проблему оприлюднення в мережі Інтернет / розміщення на офіційних веб-сайтах уповноважених органів текстів програм економічного і соціального розвитку

певних адміністративно-територіальних одиниць разом їх рішеннями органів про їх затвердження.

Справа в тому, що деякі програми та/або рішення про їх затвердження: (а) або так і не були знайдені, (б) або знайти їх було дуже важко, (в) або розміщені були лише програми та рішення за останній період (без текстів програм та рішень за попередні періоди).

Така ситуація дозволяє сформулювати **рекомендацію** до удосконалення роботи уповноважених органів з метою покращення прозорості й відкритості в їх діяльності та забезпечення належного доступу всіх зацікавлених осіб до публічної інформації, що є відкритою за режимом доступу та має оприлюднюватись на офіційних веб-сайтах.

4. Як часто ІГС залучалися (як позивачі чи відповідачі чи треті особи) до судових процесів з екологічних кейсів, що ґрунтуються в т.ч. на екологічній політиці чи програмі?

У досліджуваний період ІГС були активними учасниками судових процесів щодо захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля:

- у переважній більшості таких справ ІГС були ініціаторами судових процесів (позивачами) або учасниками, що підтримували позицію позивачів чи відповідачів (третіми особами на стороні позивачів або відповідачів);
- у деяких справах ІГС виступали в процесуальному статусі відповідачів (мова йде про позови проти участі громадськості (SLAPP⁵⁷)).

Серед учасників судових справ із захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля були виявлені й ґрантери ЕРАІУ.

Для досліджуваного періоду характерні випадки, коли у одній судовій справі брали участь дві і більше ІГС, а також випадки об'єднання зусиль ІГС та активних громадян чи ІГС та органів влади чи органів місцевого самоврядування, інших уповноважених органів, - для захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля.

Коли мова йде про «досліджуваний період», тобто період 2019 – серпень 2022, то він включає справи:

- розпочаті й закінчені у цей період;

⁵⁷ SLAPP - Strategic lawsuit against public participation.

- розпочаті до початку досліджуваного періоду, але розгляд та прийняття рішень продовжувався у цей період (з закінченням судового розгляду справ у досліджуваній період або з продовженням судового розгляду після цього періоду);
- розпочаті під час досліджуваного періоду, але не закінчені в цей період (тобто розгляд по яким ще продовжився після досліджуваного періоду).

Екологічні проблеми, які стали предметом розгляду в судах за участі ІГС стосувалися наступних тематик/порушень:

- оскарження Висновків з оцінки впливу на довкілля щодо планованої діяльності;
- оскарження рішень уповноважених органів щодо передачі земельних ділянок, договорів оренди земельних ділянок, державних актів на право власності на земельні ділянки (а також державних реєстрацій державних актів на право власності на земельні ділянки, договорів оренди земельних ділянок), з метою збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду та територій іншого природоохоронного призначення, цінних ґрунтів;
- оскарження рішень уповноважених органів про затвердження детальних планів територій, містобудівних умов та обмежень для проектування;
- оскарження ненадання публічної інформації; неналежного розгляду звернення; бездіяльності, яка полягає в неоприлюдненні інформації та незабезпеченні права громадськості на участь у прийнятті рішень;
- оскарження дій/бездіяльності уповноважених органів з метою:
 - скасування положень підзаконних нормативно-правових актів через їх невідповідність законам України (наприклад, щодо здійснення певних видів рубок в лісах);
 - зобов'язання вчинити дії для вирішення проблемних питань, що знаходяться у віданні цих органів (наприклад, щодо припинення використання полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалища) та його рекультивації);
- оскарження рішень уповноважених органів щодо затвердження документів державного планування (наприклад, Програми розвитку гідроенергетики до 2026);
- доведення законності рішення профільного міністерства щодо занесення лося європейського до Червоної книги України;

- оскарження правочинів/прав у сфері мисливського господарства та полювання (наприклад, щодо скасування відповідних договорів або щодо припинення прав на користування мисливськими угіддями);
- про стягнення збитків, заподіяних порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища та відшкодування моральної шкоди;
- про захист честі, гідності та ділової репутації й відшкодування моральної шкоди;
- та ін.

Окремі приклади судових процесів щодо захисту екологічних прав та інтересів, а також довкілля, за участі ІГС:

<i>Кейс 1</i> (за участі грантера EPAIU).
<i>У 2020 році один із ІГС звернувся до Рівненського окружного адміністративного суду з позовом до Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації про визнання протиправним та скасування висновку з оцінки впливу на довкілля (надалі - ОВД), а саме:</i>   <i>- Висновку з ОВД щодо планової діяльності Товариства з обмеженою діяльністю «Технопривід Інвест Груп» (у 2021 році перейменованого в – «Кроноспан Рівне») з реконструкції промислового комплексу будівель і споруд під підприємство деревообробної промисловості в с.Городок Рівненського району Рівненської області, опублікованого у Єдиному реєстрі з ОВД 20.02.2020 р.</i>   <i>У результаті судового розгляду, рішенням Рівненського окружного адміністративного суду позовні вимоги були задоволені (тобто вирішені на користь громадськості).</i>   <i>Також цим та згодом додатковим рішенням суду було вирішено стягнути за рахунок бюджетних асигнувань Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації на користь ІГС:</i>   <i>- судові витрати у розмірі 2102,00 грн.</i>   <i>- судові витрати, понесені на професійну правничу допомогу, в розмірі 30 180,00 грн.</i>   <i>Наразі за ініціативою Департаменту екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації триває оскарження рішення Рівненського окружного адміністративного суду в суді апеляційної інстанції .</i>

Кейс 2* (за участі грантера ЕРАІУ).

**Цей кейс пов'язаний з кейсом 1, а саме: через поширені критику та зауваження ІГС до Звіту з ОВД щодо планової діяльності з реконструкції промислового комплексу будівель і споруд під підприємство деревообробної промисловості в с.Городок Рівненського району Рівненської області*

У лютому 2020 року Товариство з обмеженою відповідальністю «Технопривід Інвест груп» (у 2021 році перейменованого в – «Кроноспан Рівне»; надалі - ТОВ) звернулося до Господарського суду Рівненської області з позовною заявою до одного з ІГС про захист ділової репутації, спростування недостовірної інформації та стягнення немайнової шкоди (спочатку - у розмірі 150 000,00 грн; згодом вимога зменшена до 01,00 грн).

Позовні вимоги ТОВ були обґрунтовані тим, що ІГС в Інтернеті (на веб-сторінці ІГС, а також на сторінці ІГС у соціальній мережі Facebook) була поширена інформація (публікації), які безпосередньо стосувалися:

- планової діяльності ТОВ, а саме: Звіту про ОВД «Реконструкція промислового комплексу будівель і споруд під підприємство деревообробної промисловості за адресою: Рівненська область, Рівненський район, с. Городок, вул. Барона Штейнгеля, 4а»;

- зауважень ІГС до Звіту з ОВД.

У результаті судового розгляду, рішенням Господарського суду Рівненської області позовні вимоги були задоволені (тобто вирішені не на користь громадськості). Зокрема, було вирішено для ІГС:

- спростувати недостовірну інформацію, поширену ІГС у той самий спосіб, в який вона була поширена, шляхом оприлюднення резолютивної частини ухваленого у справі судового рішення під заголовком «Спростування».

- вилучити недостовірну інформацію, визначену вище, з мережі інтернет на веб-сайті ІГС та на сторінці ІГС у соціальній мережі Facebook;

- стягнути з ІГС на користь ТОВ шкоду в розмірі 1,00 грн та 4 204,01 грн - витрат зі сплати судового збору.

Після оскарження ІГС цього рішення суду у суді апеляційної інстанції, воно було залишено в силі без змін.

Після оскарження ІГС вищевказаних рішень у суді касаційної інстанції, було вирішено:

- скасувати постанову Північно-західного апеляційного господарського суду та рішення Господарського суду Рівненської області;

- ухвалити нове рішення про відмову в повному обсязі в задоволенні позовних вимог ТОВ.

Кейс 3.

У 2021 році один із ІГС звернувся до Івано-Франківського окружного адміністративного суду з позовом до державного підприємства «Солотвинське лісове господарство» (надалі - ДП «Солотвинський лісгосп» або відповідач) про визнання протиправними дій розпорядника інформації, щодо ненадання публічної інформації та зобов'язання надати відкриту публічну інформацію про рубки на території ДП «Солотвинське лісове господарство».

У результаті судового розгляду, рішенням Івано-Франківського окружного адміністративного суду позовні вимоги були задоволені (тобто вирішені на користь громадськості). Зокрема, було вирішено:

- визнати протиправними дії ДП «Солотвинське лісове господарство» щодо ненадання ІГС відкритої публічної інформації;*
- зобов'язати надати запитувану інформацію;*
- стягнути з ДП «Солотвинське лісове господарство» за рахунок бюджетних асигнувань на користь ІГС сплачений судовий збір в розмірі 2270,00 грн.*

Це рішення суду не було оскаржено відповідачем (ні до суду апеляційної, ні до суду касаційної інстанції).

Кейс 4.

У Державного підприємства «Фастівське лісове господарство (згодом реорганізованого шляхом приєднання до Державного підприємства «Білоцерківське лісове господарство») було протиправно, рейдерським шляхом вилучено з постійного користування земельну ділянку лісогосподарського призначення загальною площею 267,5485 га (форма власності – державна) та шляхом певних послідовних і взаємопов'язаних дій (у т.ч. «перекидки» цієї ділянки із одного власника на іншого) переоформлено право приватної власності на цю земельну ділянку (у т. ч. з поділом її на частини).

У 2021 році один із ІГС звернувся до Господарського суду Київської області з позовом до:

- Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «ВЕГ-ТОРГ»,*
- Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) «Олгаунд»,*
- Приватного нотаріуса Васильківського районного нотаріального округу Київської області (який є державним реєстратором),*
- Виконавчого комітету Броварської міської ради Броварського району Київської області (надалі всі разом – відповідачі),*

з вимогами щодо визнання недійсним та скасування державного акту на право приватної власності на землю, скасування державних реєстрацій права приватної власності на земельну ділянку (земельні ділянки) та визнання за ДП «Фастівське лісове господарство» права постійного користування на земельну ділянку.

У результаті судового розгляду, рішенням Господарського суду Київської області позовні вимоги були задоволені частково (тобто вирішені на користь громадськості). Зокрема, було вирішено:

- визнати недійсним та скасувати державний акт на право приватної власності на землю, виданий у 2003 році ТОВ «Міжнародний центр розвитку підприємництва та менеджменту» (у подальшому перейменованого на ТОВ «ВЕГ-ТОРГ»);*
- скасувати державні реєстрації права приватної власності ТОВ «Олгаунд» на земельну ділянку площею 100 га та земельну ділянку площею 167,5485 га (ці дві земельні ділянки утворилися внаслідок поділу земельної ділянки площею 267,5485 га);*
- повернути у власність держави в особі Київської обласної державної адміністрації з правом постійного користування ДП «Білоцерківське лісове господарство» з незаконного володіння ТОВ «Олгаунд» земельні ділянки, а саме: площею 100 га та площею 167,5485 га.*

Кейс 5 (за участі грантера ЕРАІУ).

У 2018 році Особа_1 (позивач) звернулась до Львівського окружного адміністративного суду з позовом до Департаменту міського господарства Дрогобицької міської ради (відповідач).

Серед учасників справи була низка третіх осіб. Зокрема серед третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору на стороні позивача був один із ІГС.

У позовних вимогах Особа_1 просила:

- визнати дії відповідача щодо експлуатації полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалище), що знаходиться у с.Брониці протиправними та зобов'язати відповідача утриматися від вчинення дій пов'язаних з експлуатацією цього полігону;

- зобов'язати відповідача здійснити рекультивацію цього полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалище).

У результаті судового розгляду, рішенням Львівського окружного адміністративного суду позовні вимоги були задоволені (тобто вирішені на користь позивача та громадськості).

Після оскарження відповідачем та третіми особами на його стороні (Комунальним підприємством «Комбінат міського господарства», Дрогобицькою міською радою) цього рішення у суді апеляційної інстанції, воно було скасовано та прийнято нову постанову Восьмого апеляційного адміністративного суду, якою позов було задоволено частково, а саме:

- визнати дії відповідача щодо експлуатації полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалище), що знаходиться у с. Брониця протиправними;

- зобов'язати відповідача вирішити питання щодо рекультивації цього полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалище). У решті позовних вимог вирішено відмовити.

Після оскарження відповідачем та третьою особою на його стороні (Комунальним підприємством «Комбінат міського господарства») рішення суду першої та апеляційної інстанції у суді касаційної інстанції, - рішення суду апеляційної інстанції (у т. ч. рішення суду першої інстанції) було залишено в силі без змін.

Кейс 6 (за участі грантера ЕРАІУ).

У 2021 року Товариство з обмеженою відповідальністю «Українська гірничодобувна компанія» (позивач) звернулось до Дніпропетровського окружного адміністративного суду з позовом до виконавчого комітету Криворізької міської ради (відповідач), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача: два ІГС, в якому просило:

- визнати протиправним та скасувати рішення відповідача № 653 від 08.12.2021 р. в частині погодження позивачу проведення масових вибухів на території кар'єру «Північний» 1 раз у січні 2022 року (згідно з позицією позивача така кількість вибухів є замалою; необхідно проведення масових вибухів не менше чотирьох разів на місяць (48 разів на рік));

- вважати затвердженим та погодженим позивачу графік проведення масових вибухів в кар'єрі «Північний» у 2022 рік у розмірі не менше 48 разів на рік.

У результаті судового розгляду, рішенням Дніпропетровського окружного адміністративного суду у задоволенні позовних вимог було відмовлено (тобто рішення прийнято на користь виконкому Криворізької міської ради та громадськості).

Це рішення суду не було оскаржено позивачем (ні до суду апеляційної, ні до суду касаційної інстанції).

5. Загальні висновки

1. Наразі стан законодавства України не відповідає в повній мірі сучасним викликам та міжнародним зобов'язанням нашої держави, у тому числі за Угодою про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Зокрема, у досліджуваний період Україна (у т. ч. за участі ІГС) прийняла важливі та необхідні нормативно-правові акти. Наприклад:

- Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року та Операційний план з її реалізації у 2022-2024 роках;
- оновлений національно визначений внесок України до Паризької Угоди;
- Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами»;

- Морську природоохоронну стратегію України;
- Національний план управління відходами до 2030 року;
- Закон України «Про управління відходами», та ін.

Однак, низка міжнародних зобов'язань, у тому числі за Угодою про Асоціацію, є невиконаною, зокрема, у встановлені строки. Для прикладу, це зобов'язання:

- щодо створення національної схеми (системи) торгівлі викидами парникових газів;
- у сфері управління відходами та їх окремими видами (щодо прийняття спеціального національного закону про захоронення відходів; стосовно управління і поводження з відходами видобувної промисловості; про поводження з батареями, батареями та акумуляторами; відходами електричного та електронного обладнання; відходами упаковки; відходами з суден та ін.);
- щодо впровадження системи інтегрованого дозволу;
- щодо прийняття законів про Смарагдову мережу, про державний екологічний контроль, та ін.

2. Протягом досліджуваного періоду ІГС (у т. ч. грантери ЕРАІU) брали участь у напрацюванні, розгляді та просуванні актуальних та необхідних для нашої держави змін до законодавства України з метою його удосконалення.

Їхній вклад та роль (інформаційно-просвітницька, аналітична, експертна, адвокаційна та ін.) були надзвичайно важливими. Наразі низка таких нормативно-правових актів вже є прийнятою (наприклад, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року; Державна стратегія управління лісами України до 2035 року; Закон України «Про управління відходами») **або** ще потребує продовження роботи щодо прийняття (наприклад, законопроекти Про Смарагдову мережу, Про державний екологічний контроль та ін.).

3. Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, наміри України брати участь у Європейському зеленому курсі, інші міжнародні події, вимагають продовження та активізації роботи та об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін у напрямку виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема, в частині приведення національного законодавства у сфері охорони довкілля у відповідність до міжнародного.

4. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України поставило перед нашою державою нові виклики щодо формування та реалізації національної екологічної політики, зокрема, в частині напрацювання законодавства щодо фіксації та оцінки екологічної шкоди, удосконалення законодавства про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення; внесення змін до чинного законодавства у сфері охорони довкілля через введення воєнного стану, через необхідність оперативного реагування на екологічні загрози, створення законодавчих рамок для повоєнного відновлення тощо.

Ці виклики також вимагають від всіх зацікавлених сторін активізації зусиль для своєчасного та належного реагування шляхом прийняття необхідних рішень та вжиття необхідних заходів.

5. В Україні саме в екологічних політиках/програмах національного, регіонального та місцевого рівнів, як правило, **не відображені** такі наскрізні питання як **боротьба з бідністю, гендерна рівність і недискримінація**.

Однак поодиноким це має місце. Наприклад, окремі положення включені в такі програми/політики:

- Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019;
- Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р;
- Концепція боротьби з деградацією земель та опустелюванням, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1024-р.

6. На прикладі проаналізованих програм економічного і соціального розвитку **сформовано висновок, про те, що в Україні наразі екологічні політики включаються як один із наскрізних пріоритетів** у програмні документи з соціально-економічного розвитку областей, міст і територіальних громад України.

Примітка. Висновок про інтеграцію екологічної політики до політик соціально-економічного розвитку областей, міст і територіальних громад України не включає аналізу змісту положень про екологічну складову (у тому числі щодо їх повноти та якості).

7. Водночас слід відмітити подекуди ще існуючу проблему з доступом на офіційних веб-сайтах уповноважених органів до такої публічної інформації як програми економічного і соціального розвитку певних адміністративно-територіальних одиниць разом із рішеннями органів про їх затвердження.

Деякі програми та/або рішення про їх затвердження:

- або так і не були знайдені;
- або знайти їх було дуже важко;
- або розміщені були лише програми та рішення за останній період (без текстів програм та рішень за попередні періоди).

Така ситуація дозволяє сформулювати **рекомендацію** до удосконалення роботи уповноважених органів з метою покращення прозорості й відкритості в їх діяльності та забезпечення належного доступу всіх зацікавлених осіб до публічної інформації, що є відкритою за режимом доступу та має оприлюднюватись на офіційних веб-сайтах.

8. У досліджуваний період ІГС були активними учасниками судових процесів щодо захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля:

- у переважній більшості таких справ ІГС були ініціаторами судових процесів (позивачами) або учасниками, що підтримували позицію позивачів чи відповідачів (третіми особами на стороні позивачів або відповідачів);
- у деяких справах ІГС виступали в процесуальному статусі відповідачів (мова йде про позови проти участі громадськості (SLAPP⁵⁸)).

Серед учасників судових справ із захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля були виявлені й грантери ЕРАІУ.

Для досліджуваного періоду характерні випадки, коли у одній судовій справі брали участь дві і більше ІГС, а також випадки об'єднання зусиль ІГС та активних громадян чи ІГС та органів влади чи органів місцевого самоврядування, інших уповноважених органів, - для захисту екологічних прав та інтересів, а також доквілля.

9. Екологічні проблеми, які стали предметом розгляду в судах за участі ІГС стосувалися наступних тематик/порушень:

⁵⁸ SLAPP - Strategic lawsuit against public participation.

- оскарження Висновків з оцінки впливу на довкілля щодо планованої діяльності;
- оскарження рішень уповноважених органів щодо передачі земельних ділянок, договорів оренди земельних ділянок, державних актів на право власності на земельні ділянки (а також державних реєстрацій державних актів на право власності на земельні ділянки, договорів оренди земельних ділянок), з метою збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду та територій іншого природоохоронного призначення, цінних ґрунтів;
- оскарження рішень уповноважених органів про затвердження детальних планів територій, містобудівних умов та обмежень для проектування;
- оскарження ненадання публічної інформації; неналежного розгляду звернення; бездіяльності, яка полягає в неоприлюдненні інформації та незабезпеченні права громадськості на участь у прийнятті рішень;
- оскарження дій/бездіяльності уповноважених органів з метою:
 - скасування положень підзаконних нормативно-правових актів через їх невідповідність законам України (наприклад, щодо здійснення певних видів рубок в лісах);
 - зобов'язання вчинити дії для вирішення проблемних питань, що знаходяться у віданні цих органів (наприклад, щодо припинення використання полігону твердих побутових відходів (сміттєзвалища) та його рекультивациї);
- оскарження рішень уповноважених органів щодо затвердження документів державного планування (наприклад, Програми розвитку гідроенергетики до 2026);
- доведення законності рішення профільного міністерства щодо занесення лося європейського до Червоної книги України;
- оскарження правочинів/прав у сфері мисливського господарства та полювання (наприклад, щодо скасування відповідних договорів або щодо припинення прав на користування мисливськими угіддями);
- про стягнення збитків, заподіяних порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища та відшкодування моральної шкоди;
- про захист честі, гідності та ділової репутації й відшкодування моральної шкоди;
- та ін.

Список використаних джерел до Частини I надано в кінці публікації.

ЧАСТИНА II. Роль громадських організацій у формуванні екологічних політик і програм

1. Громадські організації, які залучалися до процесів формування і адвокації екологічних політик

Для виявлення громадських організацій, які були найбільш видимі і активно залучалися до процесів формування/адвокації екологічних політик, програм, законопроектів було проаналізовано наступні джерела:

1. Стенограма. Парламентські слухання на тему: “Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п’ять років”, що відбулися 27 листопада 2019 року. **(Додаток 1)**
2. Протоколи слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування
3. Документи-рішення засідань Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування про затвердження складу зазначених Робочих груп у період 2019-серпень 2022.⁵⁹
4. Протокол Установчих зборів з формування складу Громадської ради (ГР) при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля), 2020 р. **(Додаток 2)** і Комітетів при ГР Міндовкілля⁶⁰.
5. Накази про склад робочих груп при Міндовкілля, що наявні у доступі на офіційній сторінці Міндовкілля ⁶¹
6. Інтернет-сторінки мереж, ініціатив і інших об’єднань громадських організацій екологічного спрямування

⁵⁹ Офіційна Інтернет-сторінка Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування, про робочі групи https://komekolog.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/GENERAL_INFORMATION/Work_groups/

⁶⁰ Офіційна Інтернет-сторінка Міндовкілля, про Комітети ГР при Міндовкілля: <https://mepr.gov.ua/news/36602.html>

⁶¹ Офіційна Інтернет-сторінка Міндовкілля <https://mepr.gov.ua/>

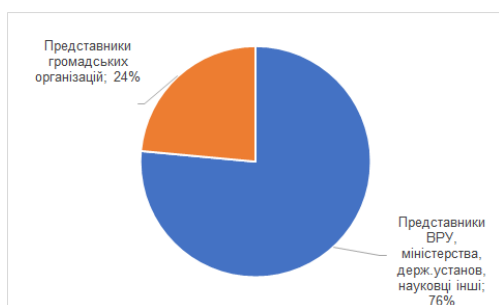
1.1. Участь у Парламентських слуханнях

Відповідно до Постанови Верховної Ради України № 103-ІХ від 18.09.2019, було проведено Парламентські слухання на тему: "Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років", що відбулися 27 листопада 2019 року.

Серед спікерів також були представники громадських організацій, які донесли своє бачення щодо пріоритетів екологічної політики.

Загалом було 34 спікери, серед яких 8 (вісім) – це представники громадських організацій, в тому числі й грантери ЕРАІУ. Тобто 24% спікерів – це були представники громадських організацій, які мали можливість вплинути на вироблення пріоритетів екологічної політики Верховної Ради України на період до 2025 року (див. графік 1).

Графік 1. Спікери парламентських слухань на тему: "Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» 27 листопада 2019 року. (Джерело: Створено для даного дослідження за матеріалами-«Стенограма засідання, 27 листопада 2019р.»)

Представники наступних громадських організацій були спікерами на Парламентських слуханнях (по порядку виступів):

- Громадська організація «Всеукраїнська екологічна ліга»
- Громадська організація «Товариство лісників України»
- Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина»
- Всеукраїнська громадська організація «Жива Планета»
- Громадська спілка «Професійна Асоціація екологів України»
- Громадська організація "Україна без сміття"
- Всеукраїнська спілка громадських організацій "Асоціація зоозахисних організацій України"
- Громадська організація "Платформа громадський контроль" (ініціативна група Save Dnipro)

1.2. Участь у слуханнях комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування

В Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування щорічно проходили слухання, в яких брали участь і громадські організації, в тому числі й грантери ЕРАІУ.

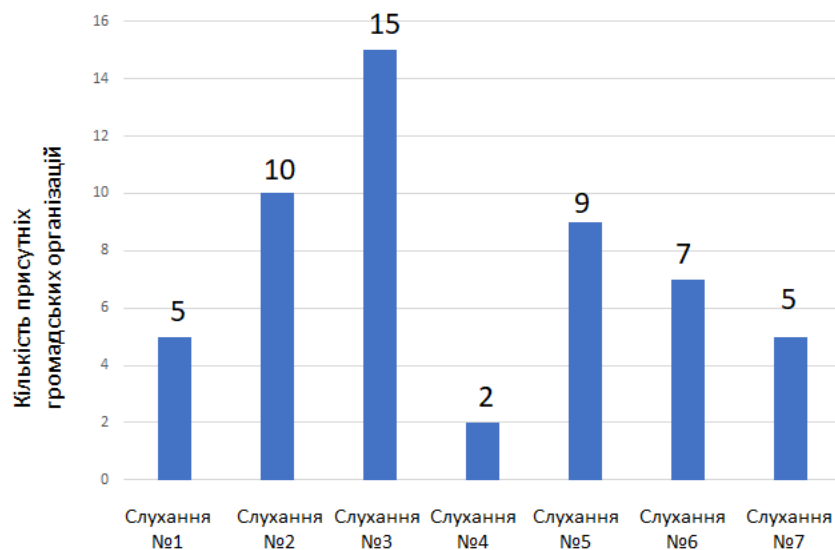
За період 2019 - серпень 2022 відбулося 7 (сім) слухань в вищезазначеному Комітеті (див. табл.1).

Таблиця 1. Слухання у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування у період 2019-серпень 2022. (Джерело: створено для даного засідання на основі Протоколів слухань, що відбувалися у Комітеті Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування)

№	Дата	Тема	Кількість ГО, що взяли участь
1	10.11.2020	Про проблеми затоплення шахт і забруднення питної води в межах Донецької і Луганської областей	5
2	22.12.2020	Участь України у Європейському зеленому курсі	10
3	19.01.2021	Реалізація заходів з екологізації великих спалювальних установок та скорочення викидів забруднюючих речовин – шлях до чистого повітря в Україні	15
4	08.04.2021	35-ті роковини Чорнобильської катастрофи: проблеми та перспективи розвитку зони відчуження	2
5	22.04.2021	Розвиток законодавчих засад екологічного страхування в Україні	9
6	13.05.2021	Розподіл та використання екологічного податку в Україні: сучасний стан та пріоритетні напрями реформування	7
7	22.12.2021	Кліматична стратегія України. Підсумки 26-ї Конференції Сторін Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату. Українська екологічна складова Європейського Зеленого Курсу. План дій Уряду до 2030 р. щодо реалізації вимог Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди	5

Було виявлено, що найбільша кількість громадських організацій (15 громадських організацій) була присутня на слуханнях № 3 на тему «Реалізація заходів з екологізації великих спальювальних установок та скорочення викидів забруднюючих речовин – шлях до чистого повітря в Україні». Представники лише 2 (двох) громадських організацій були присутні на слуханнях № 4 на тему «35-ті роковини Чорнобильської катастрофи: проблеми та перспективи розвитку зони відчуження» (див. графік 2).

Графік 2. Кількість громадських організацій, представники яких брали участь у слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування у період 2019-серпень 2022. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколів слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування №1-№7.)

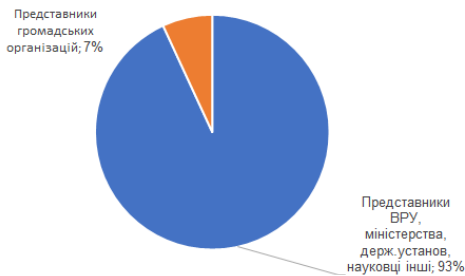

Слухання №1.

Так 10 листопада 2020 року в слуханнях Комітету на тему «Про проблеми затоплення шахт і забруднення питної води в межах Донецької і Луганської областей» взяли участь 87 осіб. Серед них були 6 осіб, які представляли 5 (п'ять) громадських організацій. Тобто лише 7% осіб було з громадських організацій (див. графік 3).

Графік 3. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: "Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», 27 листопада 2019 р. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на

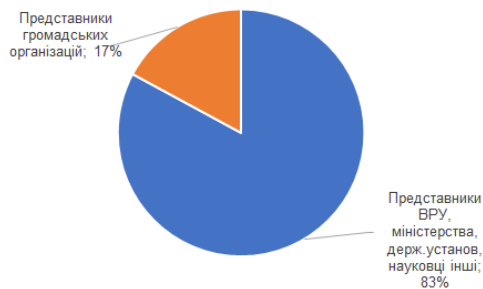
основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 1 від 10 листопада 2020 року⁶²)

Слухання №2.

22 грудня 2020 року в слуханнях Комітету на тему «Участь України у Європейському зеленому курсі» взяли участь 111 осіб. Серед них були 19 осіб, які представляли 10 (десять) громадських організацій, тобто 17% учасників слухань були представниками громадських організацій (див. графік 4).

Графік 4. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «Участь України у Європейському зеленому курсі», 22 грудня 2020 р. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 2 від 22 грудня 2020 року.⁶³)

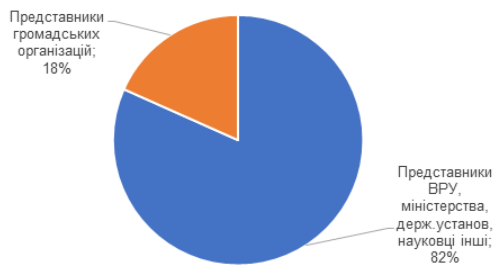
⁶² Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 1 від 10 листопада 2020 року <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36496.pdf>

⁶³ Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 2 від 22 грудня 2020 року <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36495.pdf>

Слухання №3

19 січня 2021 року в слуханнях Комітету на тему «Реалізація заходів з екологізації великих спалювальних установок та скорочення викидів забруднюючих речовин – шлях до чистого повітря в Україні» взяли участь 131 осіб. Серед них були 24 особи, які представляли 15 (п'ятнадцять) громадських організацій. Тобто 18% осіб з громадського сектору були присутні на слуханнях (див. графік 5).

Графік 5. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «Реалізація заходів з екологізації великих спалювальних установок та скорочення викидів забруднюючих речовин – шлях до чистого повітря в Україні», 19 січня 2021 р. Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 3 від 19 січня 2021р⁶⁴.

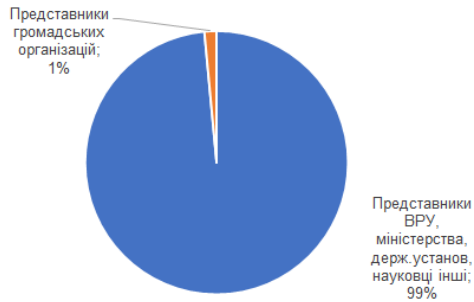
Слухання №4

08 квітня 2021 року в слуханнях Комітету на тему «35-ті роковини Чорнобильської катастрофи: проблеми та перспективи розвитку зони відчуження» взяли участь 132 осіб. Серед них були представники 2 лише (двох) громадських організацій. Тобто на слуханнях серед присутніх близько 1% осіб були з громадського сектору (див. графік 6).

Графік 6. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «35-ті роковини Чорнобильської катастрофи: проблеми та перспективи розвитку зони відчуження», 08 квітня 2021 р. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 4 від 08 квітня 2021р⁶⁵.)

⁶⁴ Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 3 від 19 січня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36421.pdf>

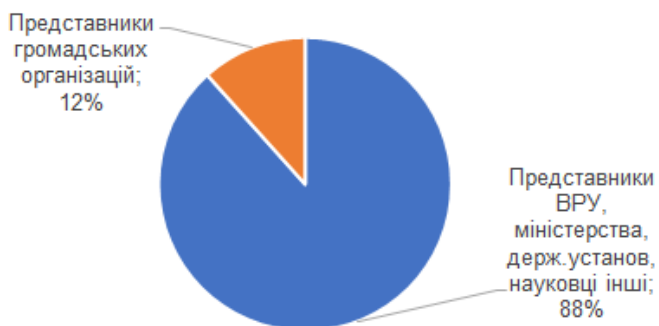
⁶⁵ Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 4 від 08 квітня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36797.pdf>

Слухання №5.

Так 22 квітня 2021 року в слуханнях Комітету на тему «Розвиток законодавчих засад екологічного страхування в Україні» взяли участь 103 особи. Серед них були 12 представників громадського сектору, які представляли 9 (дев'ять) громадських організацій. Тобто серед присутніх 12% осіб були з громадського сектору (див графік 7).

Графік 7. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «Розвиток законодавчих засад екологічного страхування в Україні», 22 квітня 2021 р. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 5 від 22 квітня 2021р⁶⁶.)

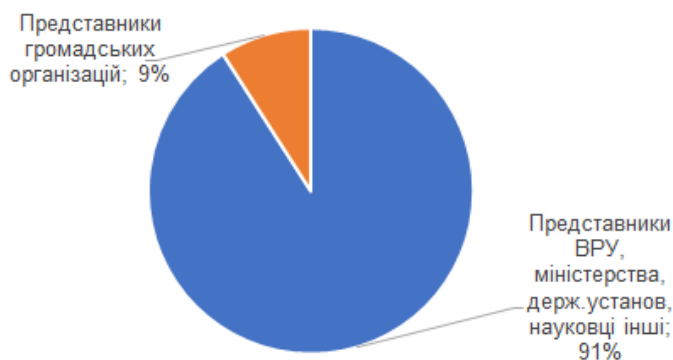

Слухання № 6

⁶⁶ Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 5 від 22 квітня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36696.pdf>

Так 13 травня 2021 року в слуханнях Комітету на тему «Розподіл та використання екологічного податку в Україні: сучасний стан та пріоритетні напрями реформування» взяли участь 112 осіб. Серед них були 11 представників громадського сектору, які представляли 7 (сім) громадських організацій. Тобто серед присутніх 10% осіб були з громадського сектору (див. графік 8).

Графік № 8. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «Розподіл та використання екологічного податку в Україні: сучасний стан та пріоритетні напрями реформування», 13 травня 2021 р. (Джерело: Графік створено для даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 6 від 13 травня 2021р⁶⁷.)

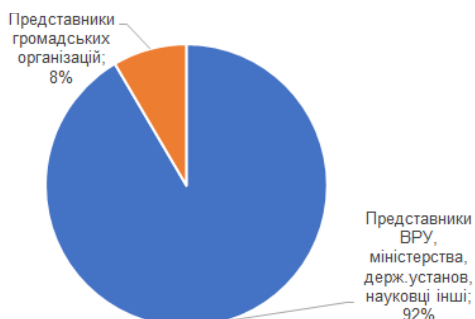
Слухання № 7.

22 грудня 2021 року в слуханнях Комітету на тему «Кліматична стратегія України. Підсумки 26-ї Конференції Сторін Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату. Українська екологічна складова Європейського Зеленого Курсу. План дій Уряду до 2030 р. щодо реалізації вимог Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди» взяли участь 59 осіб. Серед них були 5 представників громадських організацій. Тобто серед присутніх 8% осіб були з громадського сектору (див. графік 9).

Графік 9. Присутні на слуханнях Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування на тему: «Розподіл та використання екологічного податку в Україні: сучасний стан та пріоритетні напрями реформування», 13 травня 2021 р. (Джерело: Графік створено для

⁶⁷ Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 6 від 13 травня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36729.pdf>

даного дослідження на основі Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 7 від 22 грудня 2021р⁶⁸.)

Висновки:

Громадські організації активно залучаються до процесів формування і адвокації екологічної політики в Верховній Раді України. Загалом представники 32 громадських організацій України, в тому числі й грантери ЕРАІУ, брали участь у слуханнях при Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування у досліджуваній період (Таблиця 2.). Серед найбільш активних, які були присутні на чотирьох і більше засіданнях-слуханнях при вищезазначеному Комітеті, можна вважати: ГО «Європейська Бізнес Асоціація», ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», ГО "Професійна асоціація екологів України".

Табл. 2. Громадські організації, представники яких брали участь у слуханнях Комітету ВРУ з питань екологічної політики і природокористування у період 2019-серпень 2022. (Джерело: створено для даного дослідження на основі Протоколів слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування №1-№7.)

№	Назва організації	кількість відвіданих слухань в Парламенті
1	ГО "Європейська Бізнес Асоціація"	5
2	ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»	4
3	ГО "Професійна асоціація екологів України"	4
4	Українська кліматична мережа	3
5	ВГО «Жива планета»	3

⁶⁸ Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 7 від 22 грудня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36980.pdf>

6	БФ «Право на захист»	3
7	Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля	3
8	ГО «Зелена Альтернатива»	2
9	ГО "Save Dnipro" (Збережи Дніпро)	2
10	ГО «Всеукраїнська екологічна ліга»	1
11	ГС "Українська Гельсінська спілка з прав людини"	1
12	МБО «Екологія-Право-Людина»	1
13	РАЦ «Суспільство і довкілля»	1
14	ГС «Всесвітній фонд природи Україна» (WWF)	1
15	ГО «Центр дослідження суспільної вартості»	1
16	ГО «Еко клуб»	1
17	Асоціація «Експерти з оцінки впливу на довкілля»	1
18	ГО "Фундація "Відкрите суспільство"	1
19	ГО «Всеукраїнська організація «Зелений Фонд. Подолання гуманітарних та екологічних катастроф»	1
20	КМІГОР "Центр ресурсоефективного та чистого виробництва"	1
21	ВГОІ "Союз Чорнобиль України"	1
22	ГС "Асоціація чорнобильських туроператорів"	1
23	ГО «Zero Waste Society» (СЗВ)	1
24	ГО «Зелена Варта»	1
25	Всеукраїнська Енергетична Асамблея	1
26	МФ «Скорочення ризиків»	1
27	ГС «Біоенергетична асоціація України»	1
28	БО "БФ "ПЕЛІ КЕН ЛІВ"	1
29	ГО «Центр сучасних інновацій»	1
30	ГО «АНТС»	1
31	БО "Восток СОС"	1
32	ГО «Центр міжнародного співробітництва і впровадження проектів»	1

1.3. Участь в робочих групах при Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування у період 2019-серпень 2022

На офіційній сторінці Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування в розділі «Робочі групи» було знайдено інформацію щодо **23** робочих груп при Комітеті⁶⁹ за період від 04 вересня 2019 до 17 листопада 2021 (станом на кінець 2022 року).

Представники громадських організацій були офіційно включені до складу учасників **10** робочих груп. Всього до діяльності робочих груп було залучено мінімум **45** громадських організацій (Таблиця 3.).

Табл. 3. Список громадських організацій, що брали участь у робочих групах Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування за період 2019-серпень 2022.

Назва організації ↓	Номер робочої групи → (розшифровка під таблицю)																							
		I	II	III	IV	V	VI	VII	I	IX	X	XI	XII	I	V	XV	I	II	III	X	XX	I	II	III
МБО «Екологія-Право-Людина»							x								x	x	x							
ГО «Професійна асоціація екологів України»							x					x			x			x						
WWF Україна			x				x											x						
ГО «Українська природоохоронна група»							x											x	x					
ГО «Друге життя»							x											x						
ГО «Всеукраїнська екологічна ліга»												x			x									
ГО «Асоціація екологів проектувальників України»																		x			x			
ГО "Асоціація зоозахисних організацій України"																								
ГО "Жива планета"			x																					
ГО «Центр дослідження суспільної вартості»				x																				
БФ "Право на захист"			x																					
БО «БФ «Пелі кен лів»								x																
ВГО «Природа. Наука. Технології»								x																
ГО «ЮАЕНІМАЛС»								x																
ГО «Досить труїти Кривий Ріг»																								

⁶⁹ Інформація щодо робочих груп Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування https://komekolog.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/GENERAL_INFORMATION/Work_groups/page/1

XXI- Робоча група з напрацювання пропозицій щодо висвітлення діяльності Комітету

XXII - Робоча група з підготовки та проведення парламентських слухань на тему: "Пріоритети екологічної політики Парламенту на наступні 5 років"

XXIII - Робоча група щодо можливого негативного впливу на довкілля будівництва турецьким будівельно-енергетичним холдингом GURIS вітрових електростанцій у Закарпатській області

1.4. Участь в діяльності Громадської Ради (ГР) і Комітетів ГР при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України

11 грудня 2020 року був затверджений склад Громадської ради при Міндовкілля⁷⁰. До складу Громадської ради у 2020 році ввійшли 35 представників неурядових організацій та інші експерти. А 28 грудня 2020 року був затверджений склад Комітетів Громадської ради при Міністерстві.⁷¹

Було створено 8 Комітетів: (1) Комітет з питань освіти, науки та сталого розвитку; (2) Комітет з питань природно-заповідного фонду, екомережі і збереження біорізноманіття; (3) Комітет з питань лісової політики та сталого управління лісами; (4) Комітет з питань промислової екології та надрокористування; (5) Комітет з питань екологічної безпеки та управління відходами; (6) Комітет з питань зміни клімату та захисту озонового шару; (7) Комітет з питань екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля; (8) Комітет з питань контролю дотримання природоохоронного законодавства.

Низка громадських організацій брали участь в роботі декількох Комітетів, тобто мали можливість частіше долучалися до процесів формування, обговорення і адвокації екологічних політик.

Так, 22 громадські організації брали участь в роботі двох і більше Комітетів Громадської Ради при Міндовкілля (Таблиця 4).

Наприклад, Всеукраїнська громадська організація «Жива планета» взяла участь в роботі Громадської ради (ГР), а також 6 (шести) Комітетів ГР при Мінприроді.

Табл. 4. Громадські організації, які брали участь у роботі двох і більше Комітетів Громадської Ради при Мінприроді. (Джерело: таблиця створена для даного дослідження на основі інформації з офіційної сторінки Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.)

⁷⁰ Наказ Міндовкілля №356 від 11.12.2020 Про затвердження складу Громадської ради 2020 р. <https://mepr.gov.ua/documents/3167.html>

⁷¹ Комітети Громадської ради при Мінприроді <https://mepr.gov.ua/news/36602.html>

Назва громадської організації	Кількість Комітетів ГР при Мінприроди, до яких долучалася ГО
ВГО «Жива планета»	6
ГФ з охорони громадського порядку «Екологічний патруль»	4
ГО «Екологічний досвід»	4
Чернігівська обласна організація Українського Товариства охорони	4
ГО «Асоціація експертів із оцінки впливу на навколишнє природне середовище»	4
ВГО «Асоціація агроекологів України»	3
ГС «Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування»	3
Екологічна асоціація «Західне Полісся – заболочений край»	3
БО «Благодійний фонд еколога-рекреаційного та спортивного розвитку»	3
ГО «Національний екологічний центр України» (НЕЦУ)	2
ГО «Центр сучасних інновацій»	2
ВГО «Спілка екологічних аудиторів України»	2
ГО «Зелений світ - Друзі Землі»	2
ГС «Асоціація підприємств у сфері поводження з небезпечними	2
ГО «Товариство лісівників України»	2
ВГО «Громада Рибалок України»	2
ГО «Екологічний стандарт»	2
ГО «Агенція з хімічної безпеки»	2
ГС «Професійна асоціація екологів України»	2
Молодіжний осередок УЕА "Зелений Світ"	2
ГО «Цифрова агенція Е-екологія»	2
ГО "ЗВІР"	2

Висновки:

Громадські організації активно долучалися до процесів формування і адвокації екологічної політики в Громадській раді при Міндовкілля у період 2019-серпень 2022.

Більше 30 громадських організації взяли участь в роботі Громадської ради і Комітетів ГР Міндовкілля. Грантери ЕРАІУ, ймовірно, не брали участі в роботі Громадської ради і Комітетів Громадської ради.

1.5. Участь в робочих групах (РГ) при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України

Був проведений аналіз наказів про склад робочих груп щодо розробки нормативних документів і політик за період 2019-серпень 2022, що знаходяться на офіційному сайті Міндовкілля.

До складу окремих робочих груп ввійшли також представники громадських організацій, які змогли долучитися до процесів формування і адвокації екологічної політики. До складу ГР Мінприроди входило мінімум **14** громадських організацій, які активно займаються вирішенням екологічних питань:

- ГО «Екодія»
- МБФ «Екологія-Право-Людина»
- ГО "ЕкоПраво-Київ"
- ГО «Українська природоохоронна група»
- ГС "Всесвітній фонд природи Україна" WWF
- ГО "Жива планета"
- ГС "Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь"
- ВГО «Громада Рибалок України»
- ГО «Українське товариство охорони птахів»
- Екологічна асоціація "Західне Полісся- заболочений край"
- ГО "ЛІС"
- ГО "Товариство лісівників України"
- ГО "Відкритий ліс"

- ГО "Екологічна асоціація "Екосвіт"

Висновок:

14 громадських організацій були залучені до процесів формування і адвокації екологічної політики в робочих групах при Міндовкілля у період 2019-серпень 2022.

1.6. Які громадські організації найбільш видимі/найчастіше залучаються, до процесів формування/обговорення/адвокації екологічних політик, програм, законопроектів

Було проаналізовано наступні активності, до яких могли бути долучені представники громадських організацій:

- Представник/ця громадської організації (ГО) мав доповідь під час Парламентських слухань - 27.11.2019
- участь у слуханнях Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування
- участь у складі Громадської ради при Міндовкілля, що був затверджений 11 грудня 2020 року, та/або брав участь у роботі Комітетів ГР Міндовкілля
- участь в робочих групах при Міндовкілля
- участь в робочих групах при Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування
- ГО є членом/учасником мереж/ініціативних груп/інших об'єднань, які займалися вирішенням екологічних питань

В результаті аналізу було виявлено мінімум **139 громадських організацій і ініціатив**, які залучалися до процесів формування і адвокації екологічних політик в період 2019-серпень 2022, в тому числі й грантери ЕРАІУ.

Серед найактивніших громадських організацій, котрі долучалися до роботи ЕкоКомітету ВРУ, і до роботи Мінприроди, а також могли бути членами екологічних об'єднань можна виокремити 6 (шість) громадських організацій:

	I	II	III	IV	V	VI
ВГО «Жива планета»	x	x	x	x	x	

МБО "Екологія-Право-Людина"	x	x		x	x	x
ГС «Професійна асоціація екологів України»	x	x	x		x	
ГО «Всеукраїнська екологічна ліга»	x	x		x	x	
ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»		x		x	x	
ВГО "Громада рибалок України"			x	x	x	
ГО "Save Dnipro" (Збережемо Дніпро)		x			x	x

Було виявлено, що більшість із виокремлених громадських організацій мають реєстрацію в м. Києві - 64 організації. 13 громадських організацій зареєстровані в Дніпропетровській області. (Таблиця 5).

Табл. 5. Кількість найактивніших громадських/організацій, що займалися екологічною тематикою у досліджуваній період, по областях України

Область України	Кількість виявлених активних «екологічних» ГО
Вінницька область	0
Волинська область	1
Дніпропетровська область	13
Донецька область	5
Житомирська область	1
Закарпатська область	4
Запорізька область	2
Івано-Франківська область	4
Київська область	3
Кіровоградська область	1
Луганська область	1
Миколаївська область	3
Львівська	11
Одеська область	1
Полтавська область	2

Рівненська область	2
Сумська область	3
Тернопільська область	1
Харківська область	5
Херсонська	1
Хмельницька область	3
Черкаська область	1
Чернівецька область	0
Чернігівська область	1
м. Київ	64
АР Крим	0
не знайдено інформації щодо реєстрації	6

2. Дослідження і адвокаційні кампанії, які проводили громадські організації

За період 2019-серпень 2022 громадські організації, в тому числі й грантери ЕРАІУ, проводили дослідження, які є важливими і корисними для органів влади та бізнесу з питань, що стосувалися вже існуючих і майбутніх екологічних програм, політик на місцевому, регіональному і національному рівнях.

Інформація щодо досліджень була зібрана під час аналізу офіційних сторінок і звітів громадських організацій, а також сторінки МФ «Відродження».

Серед громадських організацій, які залучалися до проведення досліджень і адвокаційних кампаній, були виявлені наступні:

- ГО "Еко клуб"
- МБО «Екологія -Право-Людина»
- ГО «Екологічні ініціативи»
- ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»
- ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»
- ГО «ДІКСІ ГРУП»
- ГО «Тепле місто»
- ГО «Український екологічний клуб "Зелена Хвиля"»
- ГО «Екодія»
- ГО «Еколтава»

- ГО «Екопарк Осокорки»
- ГО «Збережи Дніпро» (Save Dnipro)
- ГО «Флора»
- Сіверська ГО «Для людей»
- та інші

Громадські організації проводили аналіз політик, в тому числі європейських, а також надавали рекомендації органам влади щодо можливостей і ризиків політик; аналізували, як бізнес впроваджує ідею зеленого офісу; досліджували вплив політик на клімат, біорізноманіття, енергетику та інші. У 2022 році були проведені також дослідження щодо впливу на довкілля і наслідків військових дій в Україні. Перелік відібраних 21 досліджень з посиланнями на дослідження і відповідні інформаційно-адвокаційні події (Таблиця 6).

Більшість громадських організацій робили презентації своїх досліджень та/або організували дискусію щодо досліджуваної теми для стейкхолдерів. Так, на основі мінімум десяти із відібраних досліджень, були проведені адвокаційні акції та презентації результатів для стейкхолдерів. Інформація щодо подій знаходиться у вільному доступі, тобто усі зацікавлені сторони могли долучитися до інформаційно-адвокаційних подій без перешкод. Майже у всіх випадках події відбувалися он-лайн.

Табл. 6. Дослідження, які проводили громадські організації, у період 2019 - серпень 2022, що стосувалися вже існуючих і майбутніх екологічних програм

Назва дослідження	Виконавець	Рік
«Аналітичний звіт про аналіз обласних програм поводження з відходами» Проаналізовано обласні програми управління відходами + рекомендації щодо приведення їх у відповідність до вимог Національної стратегії управління відходами	МБО «Екологія -Право-Людина» ГО «Екологічні ініціативи»	2019
«Європейський Зелений Курс: можливості та загрози для України» Документ аналізує Європейського зеленого з точки зору можливостей та загроз для України + рекомендації для стейкхолдерів в Україні	ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» ГО «ДІКСІ ГРУП»	2020
«Рекомендації до транспортного законодавства України з урахуванням практик ЄС»	ГО «Екодія»	2020

«Результати еколо-кліматичного моніторингу на території окупованого Криму» Аналіз стану мережі гідрометеорологічних спостережень на півострові Крим та доступність до інформації до даних спостережень	ГО «Кримськотатарський Ресурсний Центр»	2020
“Оцінка впливу на довкілля: умови та досвід реалізації в Україні” аналіз ситуації з процедурою з оцінки впливу на довкілля в Україні + рекомендації щодо її вдосконалення, щоб наступні управлінські та політичні рішення були справедливими. Презентація дослідження: 19 жовтня 2021, https://fb.me/e/2BRmjiMZk	ГО “Еко клуб”	2021
«Дослідження соціального клімату в громаді» Дослідження соціального клімату Івано-Франківської громади. Так як громада змінюється та розвивається, тому на постійній основі потребує даних, які б індикували процес змін, а також слугували б навігатором для розроблення планів дій, ініціатив, програм чи політик. презентація дослідження: 24 червня 2021 р., https://www.facebook.com/events/4144253045667824/?active_tab=discussion&locale=fo_FO	ГО «Тепле місто» + Івано-Франківська територіальна громада + дослідницької агенції Fama	2021
«Концепція зеленого офісу в українських компаніях: актуальність та головні пріоритети» Комплексний аналіз стану, проблем та перспектив упровадження зеленого офісу в бізнес-організаціях Києва + рекомендації для місцевих стейкхолдерів (міської влади, бізнесів, ЗМІ, громадських організацій). Для участі в дослідженні було запрошено підписантів Мережі Глобального договору ООН в Україні.	ГО «Український екологічний клуб "Зелена Хвиля"»	2021
«Вплив видобувних галузей на довкілля та зміну клімату та Ініціатива прозорості видобувних галузей (ІПВГ)» За результатами дослідження встановлено взаємозв'язок між діяльністю видобувних галузей та впливом на кліматичні зміни + рекомендації для посилення Стандарта ІПВГ та зкорелювання його змісту із виявленим впливом видобувних галузей на зміну клімату презентація теми: 8 лютого 2022, https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=762831274688690	ГО «DiXi Group» + ГО «Екодія»	2021
«Дослідження стану лісосмуг у Градизькій і Новоселівській ОТГ із використанням GIS» презентація дослідження: 24 грудня 2021, https://www.facebook.com/events/4650295738391896/?ref=newsfeed	ГО «Еколтава»	2021

«Екологічно-соціальна дискримінація населення за фактором проживання біля сміттєзвалища» дослідження підтвердило гіпотезу, що негативні наслідки наявності сміттєзвалища поблизу населених пунктів сприяють посиленню соціально-екологічної несправедливості <i>презентація дослідження:</i> 17 січня 2022 р., https://www.facebook.com/events/254871596693578?ref=newsfeed	ГО «Еколтава»	2021
«Сильні та слабкі сторони головного енергетичного плану м. Суми» Звіт за результатами громадського аналізу Плану дій сталого енергетичного розвитку м. Суми до 2025 року	ГО «Еколтава»	2021
Аналіз напрямків діяльності, заходів і очікуваних результативних показників Програми організації благоустрою зелених зон і земель водного фонду в рамках аналізу Комплексної цільової програми екологічного благополуччя на 2019-2021 роки	ГО «Екопарк Осокорки»	2021
«Звіт якості життя та екологічної безпеки м. Київ» Оцінка стану навколишнього середовища міста Київ, а також умовних мікрорайонів. Основний елемент дослідження – фактори довкілля, що впливають на життя і здоров'я людей.	ГО «Збережи Дніпро» (Save Dnipro)	2022
«Кліматична освіта та ґендер» Розглядаються питання викладання кліматичних знань у закладах загальної середньої освіти та позашкільної освіти є актуальним і важливим в українських школах <i>обговорення в фокус-групах:</i> жовтень 2021, https://www.prostir.ua/?news=houek-zelena-hvylya-zaproshuje-do-analitychnoho-doslidzhennya-klimatychna-osvita-ta-hender	ГО «Український екологічний клуб "Зелена Хвиля"»	2022
“Екологічні наслідки військових дій для природних екосистем” онлайн-опитування (CAWI – computer assisted web interview) <i>дискусія на тему:</i> 8 квітня 2022, https://ecoclubua.com/2022/04/revestratsiya-na-vebinar-vyyavlennya-ta-fiksatsiya-ekologichnyh-zlochyniv-pid-chas-vijny-shho-mozhe-zrobyty-kozhen/	Проведено агенцією «Info Sapiens» у травні 2022 року на замовлення ГО УЕК “Зелена Хвиля”	2022
«Рекомендації щодо інтегрованого розвитку міської агломерації Івано-Франківська та зменшення впливу транспорту на довкілля»	ГО «Тепле місто»	2022

«Круговий дизайн у публічних просторах Івано-Франківська. Аналіз і стратегії використання матеріалів» Дослідження спрямоване на усунення прогалин у знаннях і розумінні властивостей матеріалів, які типово використовують у публічних просторах – бетон, метал, деревина – та сприяння використовувати ті, котрі є більш сталими та відповідають принципам кругової економіки <i>презентація дослідження:</i> 16 лютого 2022, https://enefcities.org.ua/novyny/onlayn-prezentatsiya-doslidjennya-krugovogo-dyzaynu-dosvid-ivano-frankivska/	ГО «Тепле місто» + урбаністична лабораторія METALAB	2022
«Водопостачання та водна безпека у контексті російської агресії» Аналіз, як війна може позначитися на водопостачанні Кіровоградської області та водній безпеці в області та у всій Україні <i>дискусія:</i> 26 жовтня 2022, https://ndo.lg.ua/places/news/465/1110	ГО «Флора»	2022
«Стан документального оформлення природно-заповідних зон місцевого значення в Сіверській громаді Донецької області» Визначення реального стану документального оформлення природно-заповідного фонду в Сіверській громаді, а також визначення перспектив розвитку та необхідних кроків для повного оформлення об'єктів природно-заповідного фонду в рамках українського законодавства.	Сіверська ГО «Для людей»	2022
“Компенсація екологічної шкоди внаслідок воєнних дій: міжнародна практика” Документ містить результати аналізу міжнародної практики з питань компенсації екологічної шкоди, завданої агресором у результаті воєнних дій та тимчасової окупації	ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»	2022
“Оцінка вразливості та рекомендації щодо заходів з адаптації Рівненської громади” Формування рекомендації громадськості щодо адаптації міста Рівного до зміни клімату - до Плану дій сталого енергетичного розвитку та клімату) <i>презентація дослідження:</i> 18 жовтня 2022, https://www.facebook.com/events/	ГО “Екоклуб”	2022

3. «Екологічне» мережування

2.3.1. Існуючі коаліції, мережі, ініціативні групи та інші об'єднання

За період 2019-серпень 2022 року громадських організацій ефективно об'єднували свої зусилля щодо вирішення екологічних проблем і формування екологічних політик.

Серед найбільш видимих в інформаційному просторі коаліцій, які були активні у 2019-серпень 2022 р. можна назвати 8 (вісім) об'єднань, до яких ввійшли загально 94 громадських організації, в тому числі й грантери ЕРАІУ:

1. Коаліція неурядових громадських організацій «ЕКО-чеклист»
2. Коаліція «Енергетичний перехід» (неурядові організації, муніципалітети та активні громадяни)
3. Міжнародна коаліція громадських екологічних організацій «Врятуймо Полісся»
4. Ініціативна група «Free Svydovets»
5. Громадська спілка «Український Альянс Нуль Відходів» (УА Нуль Відходів)
6. Громадська спілка «Досить труїти Кривий Ріг»
7. Громадська спілка «Мережа Українських сортувальних ініціатив» (ГС «МУСІ»)
8. Українська Кліматична Мережа (УКМ)

2.3.2. Коаліції, мережі, ініціативні групи та інші об'єднання громадських організацій, що сформувалися у період 2019-серпень 2022

У період 2019-серпень 2022 року громадські організації сформували декілька нових об'єднань. Серед нових можна назвати наступні об'єднання громадських організацій:

1. ГС «Мережа Українських сортувальних ініціатив» (ГС «МУСІ») була зареєстрована 19 квітня 2019 року
2. ГС «Український Альянс Нуль Відходів» була зареєстрована 19 лютого 2019 року
3. Коаліція «ЕКО-чеклист» з'явилася перед місцевими виборами в Україні у 2020 році.
4. Також на місцевому рівні з'явилися нові об'єднання. Наприклад, Коаліція «ЕКО-Движ» була утворена у листопаді 2021 року з 4 громадських організацій Донеччини та Луганщини.

Крім того, деякі вже існуючі об'єднання «виростили» і збільшили свій вплив на процеси вироблення і формування екологічних політик і програм. Так, наприклад коаліція «Енергетичний перехід» створила і презентувала свій Інтернет сайт 21 лютого 2019.

Громадські організації об'єднувалися не лише з іншими громадськими організаціями. Коаліції створювалися також між громадськими організаціями і органами місцевої влади. Так, наприклад, **Коаліція «Енергетичний перехід»** об'єднала неурядові організації, муніципалітети та активних громадян.

До складу **ініціативної групи «Free Svydovets»** та коаліції **«Врятуймо Полісся»** ввійшли неурядові організації з України, Білорусі, Німеччини і Польщі та інших країн.

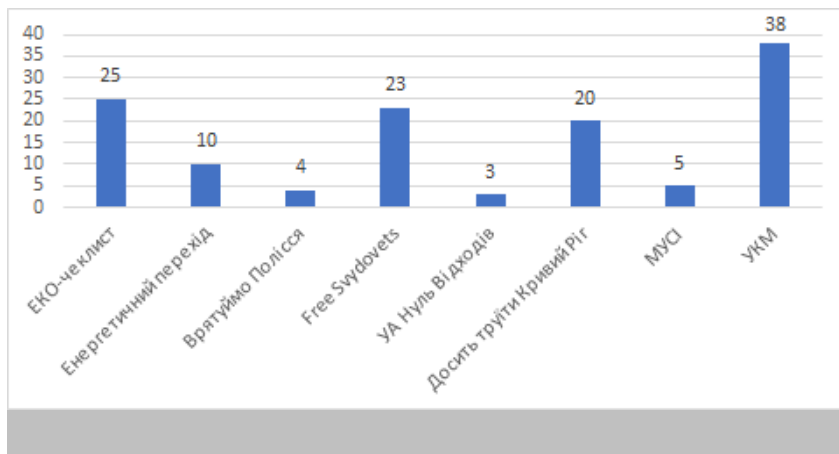
Трапляються окремі згадки про спілку громадських організацій «Досить труїти Україну», але наявної комунікації не достатньо для видимості цього об'єднання.

Такі об'єднання дають можливість коаліції більш ефективно впливати на політику в країні, а також бути більш стійкими. Але важливо зауважити, що дуже важливим для громадських об'єднань є інформування громадськості про свою діяльність і досягнення, аби формувати ширше коло прихильників і партнерів, а також знаходити підтримку у різних формах.

2.3.3 Найбільші за чисельністю «екологічні» громадські об'єднання

Найбільшим за чисельністю екологічним об'єднанням громадських організацій у період 2019-серпень 2022 була Українська Кліматична Мережа (38 членів), а також коаліція «ЕКО-чеклист» (25 учасників) та Ініціативна група «Free Svydovets» (див. графік 10)

Графік 10. Об'єднання громадських організацій, які займалися вирішенням екологічних питань» за чисельністю у період 2019-серпень 2022. (Джерело: графік створено для даного дослідження з використанням даних з офіційних інтернет-сторінок громадських організацій і об'єднань)

Проте, якщо окремі коаліції мають довготривалу історію діяльності, то деякі громадські об'єднання відповідають на актуальні виклики, і згодом їхня діяльність затухає. Зокрема, коаліція «ЕКО-чеклист», яка об'єднала зусилля громадських активістів перед місцевими виборами-2020, надалі перестала бути видимою, хоча моніторинг виконання обіцянок

депутатів, які були обрані до місцевих органів влади, залишається актуальним завданням до наступних виборів.

2.3.4. Громадські організації, що входять до 2 (двох) і більше «екологічних» об'єднань.

Із відкритої інформації нам вдалося виокремити принаймні **15** (п'ятнадцять) громадських організацій, які входять до декількох об'єднань. Серед них:

- ГО «Суспільний проект «Еколтава» є учасником мінімум 5 п'яти об'єднань.
- ГО «Екодія» входить до складу мінімум 3 об'єднань
- ГО «Плато» - входить до складу мінімум 3 об'єднань
- ГО «Екоклуб» - входить до складу мінімум 3 об'єднань
- МБО «Екологія – Право – Людина» входить до складу мінімум 3 об'єднань
- ГО «Національний екологічний центр України» (НЕЦУ) входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Суспільство ЗіроВейст» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Нуль відходів Львів» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГС «Всесвітній фонд природи Україна» (WWF) входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Українська природоохоронна група» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Екосфера» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Хмельницький енергетичний кластер» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Екопарк Осокорки» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Дзига» входить до складу мінімум 2 об'єднань
- ГО «Єдина Планета» входить до складу мінімум 2 об'єднань

Участь у громадських об'єднаннях вимагає певних зусиль і ресурсів організацій - часових, людських та інколи матеріальних. Але ці вкладення конвентуються у посилення експертності, видимості і впливовості членів коаліцій, а отже – у можливість впливати на вирішення довіклєвих проблем і формування політик.

4. Спільні активності і заходи за досліджуваний період, що сприяли формуванню екологічних політик і програм в Україні

В період 2019-серпень 2022 року громадські організації спільно розробляли і підписували звернення до органів влади, а також організовували спільні акції і заходи.

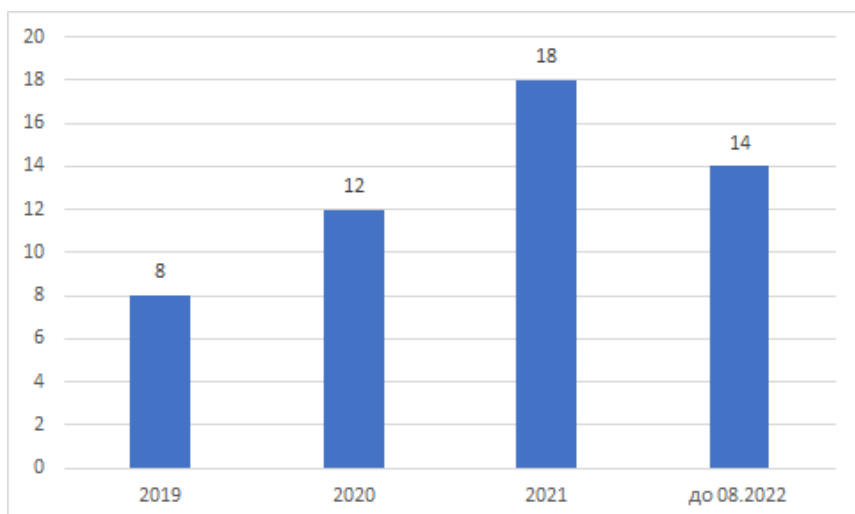
Для пошуку і аналізу спільних заходів і підписаних документів (підписали дві і більше громадських організацій), було використано веб сторінки таких громадських організацій: ГО

«Екодія», ГО «Екологія-Право-Людина», ГС «Всесвітній фонд природи Україна (WWF)», ГО «Українська природоохоронна група», НЕЦУ та інші, а також розсилку Української кліматичної мережі.

2.4.1. Спільні документи

За період 2019-серпень 2022 року громадські організації підписали мінімум 52 спільні заяви, звернення і відкриті листи до органів влади. (див. графік 11). До підписання декількох заяв долучилися близько 40 громадських організацій.

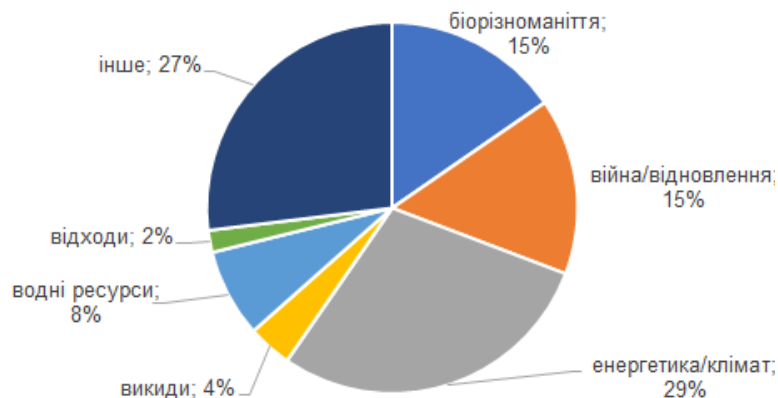
Графік 11. Кількість спільних заяв, звернень і відкритих листів від громадських організацій у період 2019-серпень 2022 року. (Джерело: графік створено для цього дослідження на основі інформації із офіційних сторінок громадських організацій.)

Кількість документів спільно підписаних громадськими організаціями і направлених до органів влади з кожним роком зростала. Так, у 2019 році було підписано 8 спільних документів, у 2020 році було 12 спільних документів. У 2021 році ця цифра зросла до 18 спільних документів. І за 8 місяців 2022 року вже було створено 14 спільних заяв. Така позитивна динаміка може говорити про те, що громадські організації з кожним роком більш ефективно обговорюють питання і співпрацюють задля адвокації важливих екологічних тем.

У зазначений період найбільше документів, спільно підписаних громадськими організаціями, стосувалися проблем енергетики і клімату (29% від всіх спільних заяв і звернень). Питання війни і відновлення Україні додалося у 2022 році і було одним з найбільш важливих для громадських організацій. Крім того 15 % всіх заяв і звернень стосувалися проблем, пов'язаних із біорізноманіттям. (див. графік 12)

Графік 12. Розподіл спільних заяв і звернень від громадських організацій за темами у період 2019-серпень 2022. (Джерело: графік створено для цього дослідження на основі інформації із офіційних сторінок громадських організацій.)

Окремі спільні документи на екологічну тематику, що були підписані двома і більше громадськими організаціями, перелічено у *Таблиці 7*.

Очевидно, що насправді кількість спільних звернень, петицій та інших документів, які підписувалися різними організаціями набагато більша. Але якщо документ проходить через відомий комунікаційний майданчик, а також якщо його редагують у партнерстві з іншими організаціями, у нього більше шансів бути побаченим і підписаним, а отже і зростає рівень впливовості закладеного змісту.

Табл. 7. Перелік спільних документів на екологічну тематику, що були підписані двома і більше громадськими організаціями у період 2019 - серпень 2022

Звернення ГО щодо змін до Нацплану скорочення викидів від великих спалювальних установок	звернення відкрите	2019	7	https://ecoaction.org.ua/zvernennia-shchodo-natsplanu-skorochennia-vykydiv-spaliuvalnykh-ustanovok.html
Відкритий лист Президенту України від коаліції кліматичних, природоохоронних та ін. громадських організацій	лист відкритий	2019	19	https://ecoaction.org.ua/vidkrytyj-lyst-vid-koalitsii-klimatychnykh-orhanizatsij.html
Заява Української Кліматичної Мережі щодо національної політики в сфері зміни клімату з нагоди міжнародних переговорів у Мадриді	заява	2019		https://ecoaction.org.ua/zaiava-ukm.html

Заява щодо підтримки законопроекту 2207-1 «Про управління відходами»	заява	2019	2	http://epl.org.ua/announces/zayava-shhodo-pidtrymky-zakonoproektu-2207-1-pro-upravlinnya-vidhodamy/
Заява екологічних громадських організацій щодо стану та рівня забрудненості атмосферного повітря в Україні	заява	2019	10	http://epl.org.ua/announces/povitrya-vymagaye-prozorosti/
Щодо відкриття даних про стан навколишнього природного середовища в Україні	звернення	2019	24	https://docs.google.com/document/d/1L0gr4mZEgkVM0Rsk0GOHR26mQRo9Yt6CB1kdMC3ovBE/edit
Лист до Зеленського захистити гірський масив Свидовець	лист	2019	8	https://docs.google.com/document/d/1dy0Gtb91ABnszz-RvNCXHR_hnHXSDrjzQfivd2l_f3s/edit
Коаліція громадських організацій в сфері ВДЕ закликає народних депутатів підтримати законопроект 10357 своїм голосом на засіданні ВР 11 липня 2019	звернення	2019	7	https://energytransition.in.ua/zaklykaiemo-verkhovnu-radu-pidtrymaty-vlasnykiv-domashnikh-nazemnykh-soniachnykh-elektrostantsiy/?fbclid=IwAR0gybAKfEknmPDNMhWoRC3zoqvvyAiYrTHLjWwFywpXjZQZL8j2Pn0N4fc8
щодо обмеження роботи АЕС і розвитку відновлюваної енергетики	Позиція	2020	10+	https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-aes-i-rozvytku-vidnovliuvanoi-enerhetyky.html
Позиція екологічного руху України щодо гендерної рівності і клімату (УКМ, 350.org Україна, Extinction Rebellion і Fridays For Future)	позиція	2020		https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-eko-rukhu-shhodo-henderno-rivnosti.html
Позиція громадськості щодо затвердження Національно визначеного внеску в Україні	позиція	2020		https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-hromadskosti-shhodo-nvv.html
Створення власного Зеленого Курсу для України – вимоги громадськості	заява	2020	21	https://ecoaction.org.ua/stvorennia-vlasnoho-zelenoho-kursu.html
Позиція щодо затвердження Національно визначеного внеску України до Паризької угоди	позиція	2020		https://ecoaction.org.ua/shhodo-zatverdzhennia-nvv-do-paryzkoi-uhody.html
Заява від екологічної громадськості щодо лісової політики України	заява	2020	7	http://epl.org.ua/announces/zayava-vid-ekologichnoyi-gromadskosti-shhodo-lisovoyi-polityky-ukrayiny/
Заява про необхідність збереження Держводагентства при Міндовкіллі	заява	2020	6	http://epl.org.ua/announces/zayava-pro-neobhidnist-zberezhennya-derzhvodagentstva-pry-mindovkilli/
Заява щодо пожеж у Чорнобильській зоні!	заява	2020	8	http://epl.org.ua/announces/zayava-shhodo-pozhez-u-chornobylskij-zoni/
Ініціювати глибоку та системну реформу лісової галузі	звернення відкрите	2020	8	https://uncg.org.ua/chy-bude-nareshhti-reformovane-derzhlisahentstvo-ukrainy/

Щодо необхідності розробки і затвердження національного "Green Deal"	заява	2020	16	https://mail.google.com/mail/u/0/#search/ucn/FMfcgwxKjTmPqcNCrxBZlMQQFCHGSpTr?projector=1&messagePartId=0.1
Вимагай офіційного проголошення Зеленого Курсу як державної політики України	петиція	2020		https://act.350.org/act/green-deal-ukraine/?akid=124793.3429821.HKLz8Z&rd=1&t=9&utm_medium=email&utm_source=actionkit
Спільна заява ЄУЕА та УВЕА щодо ситуації навколо "зеленого" тарифу	заява	2020	ЄУЕ ФІ УВЕ А	https://euea-energyagency.org/uk/novyny-ta-podiyi/dosyagnennya-ta-diyalnist-yeuea/spil-na-zajava-jeuea-ta-uvea-shchodo-sytuacii-navkolo-zelenogo-taryfu/
Колективне звернення громадських організацій щодо важливості збереження Держводагентства при Міндовкілля	звернення відкрите	2021	15	https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/zvernennya-gozberzhennia-derzhvodagentstva-mindovkillya.pdf
Щодо зрошення в Україні	позиція	2021	3	https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-ekodii-wwf-uncg-zroshennia.html
Щодо проекту Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030	звернення відкрите	2021	28	https://ecoaction.org.ua/zvernennia-planu-dij-z-vidnovliuvanoi-enerhetyky.html
Щодо програми «Великої термомодернізації» будівель	звернення відкрите	2021	8	https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/shodo-programy-velyka-termomodernizatsia-budivel-ukrainy1.pdf
Щодо пріоритетів кліматичної політики в Україні з нагоди Конференції сторін рамкової конвенції ООН про зміну клімату – COP26	позиція	2021		https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-cop-26.html
Щодо процесу трансформації шахтарських регіонів	лист відкритий	2021	13	https://ecoaction.org.ua/vidkrytyj-lyst-platformy-staloho-rozvytku.html
Позиція щодо енергоефективності та енергозбереження (Міжнародна мережа громадських організацій Climate Action Network (CAN) і Екодія)	позиція	2021		https://ecoaction.org.ua/pozytsiia-shchodo-enerhoefektyvnosti.html
Пропозиції Екодії та Екоклубу до Проекту Закону України №4507 "Про енергоефективність"	пропозиції	2021		https://ecoaction.org.ua/propozytsii-zakonu-4507-pro-enerhoefektyvnist.html
Звернення екологічних ГО до Прем'єр-міністра щодо пріоритетних інвестиційних проектів до 2023 року	звернення відкрите	2021	18	https://ecoaction.org.ua/zvernennia-priorytetni-investproekty-2023.html
Відкритий лист Президенту України щодо законопроектів 3091 та 4167	лист відкритий	2021	28	https://ecoaction.org.ua/vidkrytyj-lyst-prezydentu.html
Заява про неприпустимість маркування екологічних активістів екотерористами	заява	2021	130	http://epl.org.ua/announces/zayava-pro-neprypustymist-markuvannya-ekologichnyh-aktyvistiv-ekoterorystamy/

Новий міністр захисту довкілля? Громадськість вимагає обговорення критеріїв та плану дій майбутнього очільника міністерства	прес-реліз	2021	10	http://epl.org.ua/announces/novyj-ministr-zahystu-dovkillya-gromadskist-vmagaye-obgovorennya-kryteriyiv-ta-planu-dij-majbutnogo-ochilnyka-ministerstva/
Заява представників екоспільнот стосовно проекту постанови про імплементацію національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок №5129	заява	2021	8	http://epl.org.ua/announces/zayava-predstavnykiv-ekospilnot-stosvono-proyektu-postanovy-pro-implementatsiyu-natsionalnogo-planu-skorochennya-vykidyv-vid-velykyh-spalyvalnyh-ustanovok-no-5129/
Open letter: FSC is no longer fit for purpose and must urgently reform	лист відкритий	2021	34	https://www.earthsight.org.uk/news/blog-open-letter-fsc-no-longer-fit-for-purpose-and-must-urgently-reform
Звернення на підтримку законопроекту «Про території Смарагдової мережі»	звернення відкрите	2021	21	https://uncg.org.ua/4461-2/
Звернення із закликом, що Держлісагентство, Держводагентство та Держрибагентство мають залишатися в підпорядкуванні Міндовкілля	звернення відкрите	2021		https://uncg.org.ua/lisy-ta-richky-ukrainy/
Залишити у підпорядкуванні Міндовкілля функції формування та реалізації політики щодо охорони, використання та відтворення водних, земельних і лісових	Заява	2021	35	https://www.facebook.com/epl.org.ua/posts/3760076537347102
Звернення до Президента України щодо збереження природних екосистем в рамках земельної реформи	звернення відкрите	2021		https://uncg.org.ua/zvernennia-do-prezydenta-za-veto-zakonu-2194/
Зелена Відбудова України: Позиція громадськості	Позиція громадськості	2022	41	http://epl.org.ua/announces/zelena-vidbudova-ukrayiny-pozytsiya-gromadskosti/
Зберегти Бузький Гард, якому загрожує знищення внаслідок намагання НАЕК “Енергоатом” відновити реалізацію проекту добудови Ташлицької ГАЕС	звернення відкрите	2022	21	https://necu.org.ua/gromadskist-zaklykaye-vladu-zupynyty-sproby-energetykyv-zatopyty-buzkyj-gard-v-rozpal-vijny/
Закликаємо Президента Зеленського не підписувати законопроект № 7282!	звернення відкрите	2022	41	https://ecoaction.org.ua/no-7282.html
Сім нагальних кроків для захисту довкілля та успішної євроінтеграції (Держава має прийняти 7 важливих законів для захисту довкілля в умовах війни)	звернення відкрите	2022	27	https://ecoaction.org.ua/7krokv-dlia-ievrointehratsii.html
Звернення за заборону використання російської та білоруської деревини	звернення відкрите	2022		https://uncg.org.ua/do-uvahy-vsikh-hromadskykh-pryrodookhoronnykhta-pravozakhysnykh-orhanizatsij/
ЗВЕРНЕННЯ ЗА ВЕТО ЗАКОНУ 5202-Д	звернення відкрите	2022		https://uncg.org.ua/za-veto-zakonu-5202-d/

Не допустити відкату лісових реформ. Заява екологічної громадськості щодо лісової політики України	звернення відкрите	2022	7	https://wwf.ua/?6634316/environmental-organizations-on-forest-policy
Звернення екологічних громадських організацій до керівників центральних органів влади України	звернення відкрите	2022	4	https://wwf.ua/?6356916/environmental-organizations-to-authorities
відкритий лист до Європейської комісії, що архітектура прийняття рішень RebuildUkraine та її фінансових інструментах має бути підзвітною та прозорою, за участі громадськості у прийнятті рішень та з урахуванням принципів зеленого відновлення	лист відкритий	2022	27	https://docs.google.com/document/d/1pueFM83MXhlwrcrxF08NK_Dczwr1FO6/edit
Українські активісти та активістки вимагають покінчити зі світовою залежністю від викопного палива, яка фінансує путінську машину війни	петиція	2022	450	https://ucn.org.ua/?p=8384
Звернення до президента Конгресу місцевих і регіональних влад Європи щодо підтримки відмови від російського викопного палива	звернення	2022	3	<a 1wqggp52rabr6yqchsztapqxartdh87bztl_p77yn1lc="" d="" docs.google.com="" document="" edit"="" href="https://mail-attachment.googleusercontent.com/attachment/u/0/?ui=2&ik=083ce6e402&attid=0.1&permmmsgid=msg-f:1731091024048399144&th=1806121d5a45a328&view=att&disp=inline&realattid=f_l2etergc0&sadddbat=ANGjd-qyb5Ez1v_ne71W71X8aoMo8MM5VZB151ctEF8XLCtpDlpCg4sljMmfwkZ8qaz71o_cDxYetz4P_FdJW8syq5YjksNzgsCXTQVP lbm9U-zAUdr4K5nP7-rqPy0En55TkVZIGGoz91y1pyM59ILGvsrQ5WfugnEpXaO-QsYyNUSCdxHxi4UwLzpkQhOrsQLC-A3ECI8XOJPIr_QRNJbrk3MjOdX34hshMhsp3S65XHbwGZgnCpxOQrZule_j4bR3fBBzqTK9_laiPHum5INdUcQY1RqY25kCcE-hBH7glGmlOqUxLR4zHqMkdUwOws82VVGyOd94Xa11edu kgt_AzrRUGnxSR2G-nwA4KMXNVK-1Kc6SjGOPC8VgEaCnHjFlmE96hdCjnfFATY OJM9yv79UewfsTJumL_Lp5XZKp6xeFLTy98cVHz1Rz_T9omn 86pWlbn69_j7o45B9OdMPXMc3GorR8FgNUT89FW9hhQq5 SzDpoHoh68Mj7F1o08H8Zr-r281XvXcg51EwJoaL_sah250CB9w_eUWuBmo_96xv6CllW WdyJYnMXGGS56riWWksD8CaQ9LLNmxBprU3aX-iSjCURQtGELouCcT7hclllvlqpHSHzT_xM2NH-6iddwGLrhya fhHkSeusGSZEmUT8bjzFPOOvfyElwvCsrrihY3vAVL_Pd_y0oo UaVlJ1aKHtzw_SegWqZ2mETC8jkf045GXWszQL_2Bj4x7mtix h4_XyKW8hgGcSo2dvo3Xl6EvSh6oZteZg14PnKQC-CCb1j0N-Jce_KPC0mtdkCZBddf6-p4GUr5W6pUexfxMsor1rdUKIT57Sj0G1O2J8HC1Kxkg9zpgv aznf_EHPscOrunsNcZBJU1PobXZBQfrGBQLe7blQJb4cnh4 mCE4NeWnacc8UPNwf1y-DbgzdpzxkzqzbrRRttncnCzHvqqNrhITJucZIOFzFuKQ</td> </tr> <tr> <td>Звернення до Бундестагу щодо введення ембарго на російський газ та нафту та припинення війни в Україні.</td> <td>звернення</td> <td>2022</td> <td>29</td> <td>https://docs.google.com/document/d/1wqGgP52rAbR6YqCHsztaPqxArtDh87BZTl_p77Yn1Lc/edit
Звернення до нацплану дій з розвитку ВДЕ	звернення	2022	11	https://docs.google.com/document/d/1_cUYy3_XlFwxdSNrbZbbK5l-NzOHlloh/edit#heading=h.30j0zll
Зупинити проект будівництва міжнародного континентального річкового шляху E40 Гданськ – Херсон, що є небезпечним	Петиція		388 43	https://www.change.org/pl/%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%B8%D1%88%D1%96%D1%82%D1%8C-%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8E-%D1%89%D0%BE%D0%B1-%D0%B2%D1%80%D1%8F%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%81%D1%8E-%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8E-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B8-%D1%89%D0%B5-%D0%BD%D0%B5-%D0%BF%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%BE

2.4.2. Приклади успішних спільних акцій

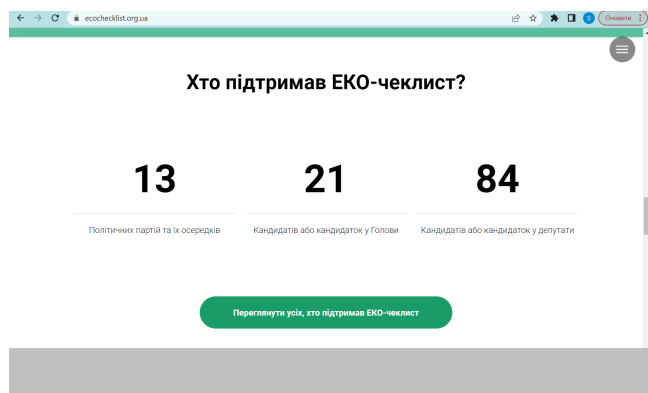
У зазначений період громадські організації провели низку заходів екологічного спрямування як на національному, так і на місцевому рівнях, що були спрямовані на привернення уваги громадськості і влади до вирішення екологічних проблем і сприяли формуванню екологічних політик і програм в Україні.

1. «ЕКО-чеклист»

Одним із прикладів ефективної спільної роботи громадських організацій може зазначити діяльність в рамках коаліції неурядових громадських організацій «ЕКО-чеклист». Представники зазначеної коаліції звернулися до політичних партій, кандидатів і кандидаток у голови та депутати ОМС із закликом публічно підтримати розроблений коаліцією ЕКО-чеклист на місцевих виборах у 2020 році .

За інформацією, що зазначена на офіційній сторінці коаліції, до ініціативи «ЕКО-чеклист» долучилося 13 партій та їх осередків, 21 кандидат/ка у Голови, 84 кандидати/ки у депутати.

Мал.1 Результати ініціативи «ЕКО-чеклист» у 2020 році. (Джерело: офіційна сторінка ініціативи <https://ecochecklist.org.ua/>)

2. Кліматичний марш

Також успішною акцією можна назвати Кліматичний марш, що був організований у 2020 роках коаліцією «Енергетичний перехід» разом з міжнародним рухом Fridays for future (FFF, П'ятниці за майбутнє) та Extinction Rebellion (XR, Повстання проти вимирання). Акція привернула увагу громадськості і влади до проблем клімату. За інформацією на офіційній сторінці ГО «Екодія»⁷²

⁷² Офіційна Інтернет сторінка ГО «Екодія» <https://ecoaction.org.ua/14k-za-100re.html>

до акції долучилося 14 тисяч українців і українок і вимагали переходу на відновлювану енергетику.

3. Акція проти передачі лісів та водойм в управління Мінагрополітики

27 січня 2021 року представники громадських організацій і активісти провели акцію під Кабінетом Міністрів України і виступали проти передачі лісів та річок під управління Мінагрополітики, тобто виступили проти перепідпорядкування Держводагенства та Держлісагенства від Міндовкілля до МінАПК. Учасники також звернулися із спільною заявою до Президента України та Кабінету Міністрів України⁷³.

До підписання спільного листа долучилося близько 40 представників громадських організацій і активістів. Акцію можна вважати успішною, бо станом на кінець 2022 року Держводагенство і Держлісагенство залишилося в підпорядкуванні Міндовкілля⁷⁴.

4. Фестиваль «Еко-движ»⁷⁵

У жовтні 2021 року коаліція «Еко-движ» провела фестиваль в селі Єпіфанівка, що входить до Северодонецької громади. На фестиваль були запрошені учасники з Донецької, Луганської і Харківської областей. Відвідувачі фестивалю долучилися до різноманітних майстер-класів і лекцій на екологічну тематику.

5. Перешкоди і труднощі, з якими зіштовхнулися громадські організації

За досліджуваний період громадські організації, які працюють над екологічною тематикою в Україні зіштовхнулися з певними перешкодами і труднощами, що мали вплив на можливості громадськості впливати на формування, адвокацію і моніторинг екологічної політики і програм.

За результатами аналізів щорічних звітів низки громадських організацій були виявлені наступні фактори, які негативно впливали на заплановану діяльність громадських організацій і мали вплив на діяльність більшості громадських організацій України:

⁷³ Спільна заява щодо Держводагенства і Держлісагенства <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zaiava-do-KMULis-ta-voda.pdf>

⁷⁴ Посилання на акцію проти передачі лісів та водойм в управління Мінагрополітики <https://uncg.org.ua/aktsiia-proti-peredachi-lisiv/>

⁷⁵ Фестиваль «Еко-движ» <https://acmc.ua/eko-dvizh-yak-koalicziya-gromadskyh-organizacij-ruhaye-ideyu-ekosvidomosti/>

1. Тривалий карантин і локдауни

Через тривалі карантинні обмеження і локдауни в Україні робота команд громадських організацій була перенесена в он-лайн формат, що створило певні проблеми з організацією загальної роботи команд, стажувань тощо, а також із внутрішньою комунікацією. Із основних труднощів переходу роботи офісу в онлайн формат – проблеми з організацією ефективної дистанційної роботи: підбір інструментів, навчання членів команд, забезпечення безперебійного інтернет-з'єднання у всіх членів команд тощо.

Крім того більшість заходів, що потребували переміщення між областями, а також фізичні зустрічі, які були заплановані громадськими організаціями, були спочатку відтерміновані на невизначений період, а потім перенесені в формат онлайн або скасовані. Спочатку он-лайн заходи були менш ефективні у порівнянні із запланованими фізичними зустрічами. Учасники мали проблеми із підключенням, швидко втомлювалися і відволікалися. Переведення зустрічей у он-лайн форматі з одного боку створило додаткові проблеми, а з іншого - дозволило охопити більшу кількість людей з різних регіонів України.

2. Повномасштабне вторгнення росії.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році стало одним із найпотужніших негативних факторів, що вплинули на ефективну діяльність громадських організацій в Україні. Частина громадських організацій була вимушена перемістити свою діяльність і команди в інші регіони України. Більшість запланованих заходів були скасовані або перенести на невизначений термін. Частина співробітників організацій вступили до лав ЗСУ і ТРО. Громадськими організаціями були вимушені змінити пріоритети діяльності і напрями активностей, у бік вирішення гуманітарних питань і організації безпеки команд.

6. Донорські організації в Україні за досліджуваний період, які надавали підтримку екологічним громадським організаціям

За період 2019-серпень 2022 року діяльність громадських організацій, які займаються вирішенням екологічних питань, була підтримана низкою донорських організацій. Це сприяло участі громадських організацій у процесах формування екологічних політик і програм.

За результатами аналізу щорічних звітів низки українських громадських організацій, за досліджуваний період наступні донорські організації підтримували екологічну діяльність в Україні:

- Міжнародний фонд «Відродження»
- Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні

- Міністерство закордонних справ Норвегії
- Посольство Франції
- Міністерство Закордонних Справ Чеської Республіки
- Благодійна організація Міжнародний Благодійний Фонд «Українська біржа благодійності»
- Європейський кліматичний фонд
- Федеральное міністерство з охорони навколишнього середовища, збереження природи та ядерної безпеки Німеччини в рамках проекту Міжнародної Кліматичної Ініціативи (IKI)
- Представництво ЮНІСЕФ в Україні
- Європейська комісія
- Бюро з питань демократії, прав людини та праці Державного департаменту США
- Polish Challenge Fund
- US Forestry Service International Programs
- Фонд «Відкрите Суспільство»
- Міністерство закордонних справ Естонії
- Посольство Федеративної Республіки Німеччина у Києві
- Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках програми UCBI III
- Центром інформації та документації НАТО
- European Endowment for Democracy
- ICAP Єднання
- Nova Ukraine
- Strengthening Civic Activism and Local Democracy (National Endowment for Democracy)
- Razom for Ukraine, Valores Foundation, Child Fund Deutschland
- UCBI
- IM Sweden (SIDA funds and own money)
- GIZ
- Чеська неурядова організація NESEHNUTI
- та інші

7. Загальні висновки:

1. В результаті аналізу було виявлено 139 громадських організацій і ініціатив, які залучалися до процесів формування і адвокації екологічних політик в період 2019-серпень 2022 в тому числі й партнери ЕРАІУ.

Серед активних громадських організацій, які долучалися до роботи як мінімум двох груп, до участі в ЕкоКомітетських слуханнях, участі в роботі Громадської ради (ГР) та Комітетів ГР при

Мінприроди, участі в робочих групах при Мінприроди, участі в робочих групах при ЕкоКомітеті ВРУ, або є членом/учасником екологічних об'єднань, можна назвати такі:

	I	II	III	IV	V	VI
ВГО «Жива планета»	x	x	x	x	x	
МБО «Екологія-Право-Людина»	x	x		x	x	x
ГС «Професійна асоціація екологів України»	x	x	x		x	
ГО «Всеукраїнська екологічна ліга»	x	x		x	x	
ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія»		x		x	x	
ВГО «Громада рибалок України»			x	x	x	
ГО «Save Dnipro» (Збережемо Дніпро)		x			x	x
ГО «Українська природоохоронна група»				x	x	x
ГС «Всесвітній фонд природи Україна»		x		x	x	
ГО «Екоклуб»		x				x
ГС «Досить труїти Кривий Ріг»					x	x
ГО «Національний екологічний центр України» (НЕЦУ)			x			x
ГО «ЮАЕНІМАЛС»					x	x
БФ «Право на захист»		x			x	
ВСГО «Асоціація зоозахисних організацій України»	x				x	
ГО «Україна без сміття»	x					x
ГО «Зелена Варта»		x				x
ГО «Єдина планета»					x	x
ГО «Еко-Галич»					x	x
ГО «Право Є!»					x	x
ГО «АНТС»		x				x
Екологічна асоціація «Західне Полісся – заболочений край»			x	x		
ГО «Екологічна асоціація «Еко-світ»				x	x	
БО «БФ «Пелі кен лів»		x			x	
ГО «Центр сучасних інновацій»		x	x			

ГО «Центр дослідження суспільної вартості»		x			x	
ГО «Асоціація експертів із оцінки впливу на навколишнє природне середовище»		x	x			
ГО «Товариство лісівників України»			x	x		

I. Участь в Парламентських слуханнях

II. Участь в ЕкоКомітетських слуханнях

III. Участь в роботі Громадської ради (ГР)+Комітетів ГР при Мінприроди

IV. Участь в робочих групах при Мінприроди

V. Участь в робочих групах при ЕкоКомітеті ВРУ

VI. Член/учасник екологічних об'єднань/мереж

Важливо! Цей висновок формувався із дослідження наявних протоколів заходів та списків груп, опублікованих у відкритому доступі. Порада представникам громадських організацій: пересвідчайтеся, що вас занесено у список учасників заходів та груп.

- Більшість виявлених, активних громадських організацій були зареєстровані в м. Києві - 64 організації. Також 13 «видимих» громадських організацій зареєстровані в Дніпропетровській області. В інших областях зареєстровані менше 5 ГО (по області), а в двох областях і в АР Крим не виявлено активних громадських організацій, що займаються екологічними питаннями. Стосовно ГО, які могли бути раніше зареєстровані в АР Крим, то швидше за все, такі організації перереєструвалися в інших містах України.
- За період 2019-серпень 2022 громадські організації, зокрема й грантери ЕРАІУ, проводили дослідження, які є важливими і корисними для органів влади та бізнесу з питань, що стосувалися вже існуючих і майбутніх екологічних програм, політик на місцевому, регіональному і національному рівнях, досліджували вплив політик на клімат, біорізноманіття, енергетику та інші. У 2022 році було проведено дослідження щодо впливу на довкілля військових дій в Україні. Низка громадських організацій робили презентації своїх досліджень і/або організували дискусії щодо досліджуваної теми для стейкхолдерів.
- За досліджуваний період громадські організації ефективно об'єднували свої зусилля щодо вирішення екологічних проблем і формування екологічних політик. Серед найбільш видимих коаліцій, які були активні у період 2019 - серпень 2022 р., можна назвати принаймні 8 (вісім) об'єднань, до яких увійшли загально **94** громадських організації. **15** (п'ятнадцять) із них входять до декількох об'єднань.

5. Громадські організації, які працюють над екологічною тематикою в Україні, зіштовхнулися з двома значними факторами, які мали потужний вплив на можливості громадськості впливати на формування, адвокацію і моніторинг екологічної політики і програм: це тривалий карантин під час пандемії ковіду і повномасштабне вторгнення росії. Останнє спричинило негативний вплив на відкритість інформаційних джерел, зокрема і баз даних, з якими працюють екологічні громадські організації.
6. За досліджуваний період, не зважаючи на тривалий карантин і повномасштабне вторгнення росії, діяльність громадських організацій, які займаються вирішенням екологічних питань, була підтримана низкою донорських організацій, що сприяло ефективній участі громадських організацій у процесах формування екологічних політик і програм.

Список використаних джерел до Частини II надано в кінці публікації.

Список використаних джерел

Використані джерела до Частини I

- 1) Державна стратегія управління лісами України до 2035 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>
- 2) Державна цільова екологічна програма матеріально-технічного переоснащення національної гідрометеорологічної служби на 2022-2024 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р № 465. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465-2021-%D0%BF#Text>
- 3) Додаткове рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 22.07.2022 р. у справі № 460/8998/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105379761>
- 4) Європейський зелений курс: Комюніке комісії Європейському парламенту, Європейській Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та комітету регіонів (Європейська Комісія; Брюссель, 11 грудня 2019 року COM (2019) 640 final). Неофіційний переклад. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjlq_GMvZ2CAxU1WqQEHRjBDzUQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.rac.org.ua%2Fuploads%2Fcontent%2F600%2Ffiles%2Fedg-translation-ukr-final.pdf&usg=AOvVaw1Oov91dCXRkOikHuwWDwE-&opi=89978449
- 5) Європейський зелений курс (публікація від 15.04.2021 р.). Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
- 6) Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24.05.2012 р. № 4836-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4836-17#Text>

- 7) Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
- 8) Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
- 9) Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- 10) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів» від 25.04.2019 р. № 2708-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2708-19#Text>
- 11) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення законодавства у сфері поводження з радіоактивними відходами» від 17.10.2019 р. № 208-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-20#Text>
- 12) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» від 30.10.2019 р. № 249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-20#Text>
- 13) Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12.12.2019 р. № 377-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>
- 14) Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 12.12.2019 р. № 376-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text>
- 15) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» від 19.12.2019 р. № 402-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-20#Text>
- 16) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою збереження довкілля щодо посилення відповідальності за дії, спрямовані на забруднення атмосферного повітря та знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» від 13.04.2020 р. № 556-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-20#Text>

- 17) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо безпеки використання ядерної енергії» від 19.05.2020 р. № 613-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-20#Text>
- 18) Закон України «Про внесення змін до Лісового кодексу України щодо проведення національної інвентаризації лісів» від 02.06.2020 р. № 643-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-20#Text>
- 19) Закон України «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18.06.2020 р. № 733-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-20#Text>
- 20) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту лісів, запобігання пожежам на землях лісового та водного фонду, на торфовищах та землях інших категорій» від 19.02.2021 р. № 1259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1259-20#Text>
- 21) Закон України «Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України» від 01.06.2021 р. № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text>
- 22) Закон України «Про внесення зміни до статті 4 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» щодо ввезення пестицидів на митну територію України» від 30.06.2021 р. № 1586-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1586-20#Text>
- 23) Закон України «Про внесення зміни до розділу XI «Перехідні положення» Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 14.07.2021 № 1649-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1649-20#Text>
- 24) Закон України «Про внесення зміни до статті 16 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» щодо регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 15.07.2021 р. № 1687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1687-20#Text>
- 25) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15.07.2021 р. № 1684-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>

- 26) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин» від 15.07.2021 р. № 1685-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1685-20#Text>
- 27) Закон України «Про внесення змін до розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1660-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1660-20#Text> Закон України «Про внесення зміни до пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України щодо стимулювання розвитку галузі екологічного транспорту в Україні» від 15.07.2021 р. № 1661-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1661-20#Text>
- 28) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях» від 16.12.2021 р. № 1974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1974-20#top>
- 29) Закон України «Про управління відходами» від 20.06.2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
- 30) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів» від 20.06.2022 р. № 2321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2321-20#Text>
- 31) Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» від 09.07.2022 р. № 2393-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2393-20#Text>
- 32) Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2019 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_implementation-2019-4.pdf
- 33) Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2015-2020. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/review_of_achievement_of_eua_objectives_ukr_0.pdf

- 34) Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf
- 35) Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. Звіти про виконання Угоди. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
- 36) Звіт тимчасово виконувача обов'язків голови Полтавської обласної державної адміністрації про виконання Програми економічного та соціального розвитку Полтавської області на 2021 рік, а також делегованих обласною радою повноважень», затвердженого рішення Полтавської обласної державної адміністрації від 26.07.2022 р. № 398. URL: oblrada-pl.gov.ua/sites/default/files/field/docs/398.pdf
- 37) Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30.03.2021 р. № 86. URL: <https://oblrada.kr.ua/decission/2786/pro-zatverdzhennya-kompleksnoi-programi-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovischa-v-kirovogradskij-oblasti-na-2021-2025-roki-06-04-2021>
- 38) Концепція боротьби з деградацією земель та опустелюванням, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1024-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2014-%D1%80#Text>
- 39) Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text>
- 40) Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-%D1%80#Text>

- 41) Концепція розвитку агролісомеліорації в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.09.2013 р. № 725-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2013-%D1%80/conv#n2>
- 42) Міська цільова програма охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2022 – 2027 роки, затверджена рішенням Виконавчого комітету Одеської міської ради від 21.06.2022 р. № 117. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/committee/191900/>
- 43) Морська природоохоронна стратегія України, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2021 р. № 1240-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4836-17#Text>
- 44) Навігатор Угоди. Сектори – Оцінка прогресу та кількості зобов'язань. URL: <https://navigator.eurointegration.com.ua/>
- 45) Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-%D1%80#Text>
- 46) Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 271-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2016-%D1%80#Text>
- 47) Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80?find=1&text=%D0%B6%D1%96%D0%BD#Text>

- 48) Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2017-2021 рр., затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 17.03.2017 р. № 482 (зі змінами). URL: https://www.ecorivne.gov.ua/environmental_program/
- 49) Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2022-2026 рр., затверджена розпорядженням голови Рівненської обласної державної адміністрації – начальником Рівненської обласної військової адміністрації від 27.06.2022 р. № 165 (зі змінами). URL: https://www.ecorivne.gov.ua/environmental_program/
- 50) Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>
- 51) Операційний план реалізації у 2022-2024 роках Державної стратегії управління лісами України до 2035 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>
- 52) Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджена Законом України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
- 53) Оцінка виконання Україною Угоди про Асоціацію із ЄС у сфері охорони довкілля. Бріф про стан реалізації реформ (осінь 2021). URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/otsinka-vikonannya-ukrayinoyu-ugody-pro-asotsiatsiyu-iz-yes-u-sferi-ohorony-dovkillya/>
- 54) Перелік міських програм, які виконуються у 2021 році. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjgwevRq4uCAxULtKQKHcgVDnkQFnoECB4QAQ&url=https%3A%2F%2Fdata.gov.ua%2Fdataset%2F1f47cb4c-9726-46c9-9d9b-a1a57040664a%2Fresource%2F7fcadfcf-0cec-48e2-956b-a6ea289f41cc%2Fdownload%2Fperelik_program_2021.xls&usg=AOvVaw0YRjSRfpHfm-W8_sXM91Mc&opi=89978449

- 55) Перелік міських програм, які виконуються у 2020 році. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjgwevRq4uCAxULtKQKHcgVDnkQFnoECB0QAQ&url=https%3A%2F%2Fdata.gov.ua%2Fdataset%2F1f47cb4c-9726-46c9-9d9b-a1a57040664a%2Fresource%2Fddf847f-a8ac-4ac2-9863-c8ff93180236%2Fdownload%2Fperelik_program_2020.xls&usg=AOvVaw0C0smntFkgtPr8M57qvulC&opi=89978449
- 56) План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 р. № 878-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-%D1%80#Text>
- 57) Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 16.07.2019 р. у справі № 1340/3880/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83141888>
- 58) Постанова Верховного Суду (у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду) від 24.11.2021 р. у справі № 1340/3880/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101332032>
- 59) Постанова Верховного Суду (у складі колегії суддів Касаційного господарського суду) від 26.05.2021 р. у справі № 918/132/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97517292>
- 60) Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» від 26.04.2003 р. № 621. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621-2003-%D0%BF#Text>
- 61) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки» від 20.10.2019 р. № 880. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2019-%D0%BF#Text>
- 62) Постанова Кабінету Міністрів України № 33 «Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань координації подолання наслідків зміни клімату в рамках ініціативи Європейської Комісії «Європейський зелений курс» від 24.01.2020 р. № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33-2020-%D0%BF#Text>

- 63) Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду від 20.01.2021 р. у справі № 918/132/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94487209>
- 64) Проект Закону про території Смарагдової мережі (номер та дата реєстрації у Верховній Раді України – № 4461 від 04.12.2020). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4847>
- 65) Проект Закону про державний екологічний контроль (номер та дата реєстрації - № 3091 від 19.02.2020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186
- 66) Програма економічного та соціального розвитку Вінницької області на 2022 рік, затверджена рішенням Вінницької обласної ради від 24.12.2021 р. № 287. URL: <https://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/42603-zvit-pro-vykonannia-prohramy-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2021-rik-za-pershe-pivrichchia-2021-roku-3>
- 67) Програма економічного і соціального розвитку Донецької області на 2019 рік та основні напрями розвитку на 2020 і 2021 роки, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 01.02.2019 р. № 79/5-19. URL: <https://dn.gov.ua/ekonomika/programi-rozvitku-regionu/programma-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku>
- 68) Програма економічного та соціального розвитку Хмельницької області на 2021 рік, затверджена рішенням Хмельницької обласної ради від 08.04.2021 р. № 39-4/2021. URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=136
- 69) Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2022 рік, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 16.12.2021 р. № 309. URL: <https://oda.zht.gov.ua/main/zvity-pro-strategichnu-ekologichnu-otsinku-proyektiv-programy/programma-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvytku-zhytomyrskoyi-oblasti-na-2022-rik/>
- 70) Програма економічного і соціального розвитку Дніпровської міської територіальної громади на 2022 рік, затверджена рішенням Дніпровської міської ради від 08.12.2021 р. № 3/13. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/48756/rishennya-miskoi-radi-vid-08-12-2021-313-pro-programu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-dniprovskoi-miskoi-teritorialnoi-gromadi-na-2022-rik>

- 71) Програма економічного і соціального розвитку м. Києва на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Київської міської ради від 24.12.2020 р. № 23/23. URL: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/2021.html>
- 72) Програма економічного і соціального розвитку міста Кропивницького на 2021 рік та основних напрямів розвитку на 2022 і 2023 роки, затверджена рішенням Кропивницької міської ради від 05.03.2021 р. № 173. URL: kr-rada.gov.ua/site/uploads/files/Ekonomika/rish_173_25-03-2021.pdf
- 73) Програма економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2022 рік, затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 23.12.2021 р. № 218. URL: <https://oblrada.kr.ua/decission/2949/pro-programu-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvitku-kirovogradskoi-oblasti-na-2022-rik-ta-vnesennya-zmin-do-rishennya-oblasnoi-radi-vid-12-bereznya-2020-roku-743-30-12-2021>
- 74) Програма економічного і соціального розвитку Сумської області на 2021 рік, затверджена рішенням Сумської обласної ради від 22.12.2021 р. № б/н. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjbt3B_YKCAxUYs6QKHabnALYQFnoECCEQAQ&url=https%3A%2F%2Fsorada.gov.ua%2Fdokumenty-oblrady%2Frishennja-oblasnoji-rady%2F8-sklykannja%2Fcategory%2F252-rishennja-9-sesiji-22122021.html%3Fdownload%3D9677%253Apro-programu-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvytku-sumskoj-oblasti-na-2022-rik&usg=AOvVaw0Z8my7hW7-FY7vVwwiJP_T&opi=89978449
- 75) Програма економічного та соціального розвитку Тернопільської міської територіальної громади на 2022-2024 роки, затверджена рішенням Тернопільської міської ради від 17.12.2021 р. № 8/11/21. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/strategichni-ta-programni-dokumenti/programa-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku/55007.html>
- 76) Програма економічного та соціального розвитку Рівненської області на 2022 рік, затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 17.12.2021 р. № 423. URL: <https://ror.gov.ua/rishennya-oblasnoyi-radi-8-sklikannya/423-pro-programu-ekonomichnogo-ta-socialnogo-rozvitku-rivnen-1640097874>

- 77) Програма економічного та соціального розвитку Коломийської територіальної громади на 2022-2024 роки, затверджена рішенням Коломийської міської ради від 21.10.2021 р. № 1279-21/2021. URL: <http://nbkolrada.gov.ua/dt/370493/>
- 78) Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2022 рік, затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 21.12.2021 р. № 5. URL: www.economy-mk.gov.ua/images/economy/2.Soc-econom/2021/pr_2022.zip
- 79) Програма економічного і соціального розвитку Черкаської області на 2022 рік від 21.12.2021 р. № 10-10/VIII. URL: <https://www.oblrada.gov.ua/oblasn-programi>
- 80) Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік, затверджена рішенням Харківської обласної ради від 21.12.2021 р. № 335-VIII. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/3228/3322/3368>
- 81) Програма економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2021 рік, затверджена рішенням Харківської міської ради від 02.12.2020 р. № 2297/20. URL: <https://doc.city.kharkov.ua/uk/document/view/id/febb0a583283f0d8d29d6591f51ea58760373672a7c6c1a94fab311453294da1750af6fdf1a2f73b1668357c95c8a2549283f1052c6d624b>
- 82) Програма економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2021 рік, затверджена рішенням Чернівецької обласної ради від 30.03.2021 р. № 1-2/21. URL: oblrada.cv.ua/documents/133903/ris_2_8_1.zip
- 83) Програма економічного і соціального розвитку Луганської області на 2021-2023 роки, затверджена розпорядженням голови обласної держадміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 28.12.2020 р. № 936. URL: http://loga.gov.ua/oda/about/depart/economy/programa_socialno_ekonomichnogo_rozvitku
- 84) Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2022 рік, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 22.12.2021 р. № 3-8/VIII. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=36741&tp=1>
- 85) Програма охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2019-2022 роки, затверджена рішенням Київської обласної ради від

30.05.2019 р. № 563-28-VII (зі змінами). URL: <https://ecology-kievoblast.com.ua/page/prohramy>

86) Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Хмельницької міської ради від 21.04.2021 р. № 69. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjow7qs5sX9AhWghP0HHay8A384ChAWegQIDBAB&url=https%3A%2F%2Fkhm.gov.ua%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fprograma_ohorony_dovkillya_hmelnyckoyi_mtg_na_2021-2025_roky.pdf&usg=AOvVaw1jCoCS6PicfshsLPBu4fdt

87) Програма охорони навколишнього природного середовища Добромільської міської ради на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Добромільської міської ради від 23.12.2020 р. № 32. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiYxclW6MX9AhUs8bsIHT3jD1Q4FBAWegQIDhAB&url=https%3A%2F%2Fdobromylska-gromada.gov.ua%2Fohorona-navkolishnogo-sredovischa-15-40-28-08-10-2021%2F&usg=AOvVaw2FoXGpn6OYG8v6Sf2lCtOZ>

88) Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року, затверджено рішенням обласної ради від 23.12.2020 р. № 30-2/2020. URL: <https://www.if.gov.ua/regionalni-cilovi-programi/programi-upravlinnya-ekologiyi-ta-prirodnih-resursiv>

89) Програма охорони навколишнього природного середовища на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Львівської обласної ради від 23.02.2021 р. № 72 (зі змінами). URL: <https://lvivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv>

90) Програма охорони навколишнього природного середовища території Бахмутської міської об'єднаної територіальної громади на 2021-2025 роки, затверджена рішенням Бахмутської міської ради від 09.12.2020 р. № 7/2-53. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjq7cel9cX9AhV3i>

[_0HHY8uBwAQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.artemrada.gov.ua%2F28447&usg=AOvVaw3kH8kwVWNZR0wNu5jOtN0S](https://www.artemrada.gov.ua/28447?usg=AOvVaw3kH8kwVWNZR0wNu5jOtN0S)

- 91) Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням Чернігівської обласної ради від 26.02.2021 р. № 45 - 3 / VIII. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjn-7Hc6sX9AhVei_0HHc8nBDMQFn_oECAwQAQ&url=https%3A%2F%2Feco.cg.gov.ua%2Fweb_docs%2F2145%2F2021%2F03%2Fdocs%2F%25D0%259F%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25B3%25D1%2580%25D0%25B0%25D0%25BC%25D0%25B0%2520%25D0%259E%25D0%259D%25D0%259F%25D0%25A1%2520%25D0%25BD%25D0%25B0%25202021-2027%2520%25D1%2580%25D0%25BE%25D0%25BA%25D0%25B8.pdf&usg=AOvVaw3iZDd6KZOZDD7IBFk3hO0G
- 92) Програма соціально-економічного розвитку Закарпатської області на 2022 рік, затверджена рішенням Закарпатської обласної ради від 02.12.2021 р. № 463. URL: <https://carpathia.gov.ua/diyalnist/ekonomichnij-blok/regionalni-programi-rozvitku>
- 93) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2022 рік, затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 03.12.2021 р. № 148-9/VIII. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%83-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-4/>
- 94) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Запорізької області на 2022 рік, затверджена рішенням Запорізької обласної ради від 16.12.2021 р. № 42. URL: <https://www.zoda.gov.ua/news/58715/programa-sotsialno-ekonomichnogo-ta-kulturnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-2022-rik.html>
- 95) Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2021 рік, затверджена рішенням Івано-Франківської обласної ради від 09.07.2021 р. № 180-7/2021. URL: <https://www.if.gov.ua/ekonomika-if/socialno-ekonomichnij-rozvitok/programi-socialno-ekonomichnogo-i-kulturnogo-rozvitku-oblasti>
- 96) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Київської області на 2021 рік, затверджена рішенням Київської обласної ради від 24.12.2020 р. № 049-01-VIII. URL:

<https://koda.gov.ua/kiivshhina/rozvytok-regionu/soczialno-ekonomichnyj-ta-kulturnyj-rozvytok/>

- 97) Програма соціально-економічного розвитку Дівичківської сільської ради на 2022 рік, затверджена Дівичківської сільської ради від 23.12.2021 р. № 1097-22-VIII. URL: <https://divychkivska-gromada.gov.ua/programi-11-51-38-16-01-2019/>
- 98) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Львівської обласної ради від 13.04.2021 р. № 103. URL: <https://vivoblrada.gov.ua/programi-2021-2025-rokiv>
- 99) Програма соціально-економічного та культурного розвитку м. Львова, затверджена Ухвалою Львівської міської ради від 05.03.2020 р. № 6361. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/strategija/prohramy-sotsialno-ekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-m-lvova-na-2020-2022-roky>
- 100) Програма соціально-економічного і культурного розвитку Рубіжанської міської територіальної громади на 2021-2023 роки, затверджена рішенням Рубіжанської міської ради від 24.12.2020 р. № 6/22. URL: <https://rmva.gov.ua/news/1678455350/>
- 101) Програма соціально-економічного та культурного розвитку міста Кременна на 2021 рік, затверджена рішенням Кременської міської ради від 23.12.2020 р. № 2/8. URL: <https://www.kremrada.gov.ua/index.php/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/item/8173-2-8-pro-zatverdzhennia-prohramy-sotsialnoekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-mista-kreminna-na-2021-rik>
- 102) Програма соціально-економічного розвитку міста Рівного на 2020-2022 роки, затверджена рішенням Рівненської міської ради від 12.12.2019 р. № 6919. URL: <https://economy.rv.ua/pser-progr/>

- 103) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2022 рік, затверджена рішенням Одеської обласної ради від 17.12.2021 р. № 327-VIII. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2022/02/rishennya-oor-%E2%84%96327-viii.pdf>
- 104) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Херсонської області на 2022 рік. URL: <https://khoda.gov.ua/programa-rozvitku-oblasti>
- 105) Програма соціально-економічного та культурного розвитку Кам'янець-Подільської міської територіальної громади на 2022 рік, затверджена рішенням Кам'янець-Подільської міської ради від 25.02.2022 р. № 34/18. URL: https://onedrive.live.com/view.aspx?resid=ECE43D51F9A9D478!68513&ithint=file%2cdocx&authkey=!AJy6z-aWC_AScFs
- 106) Програма соціально-економічного та культурного розвитку на 2021 рік, затверджена рішенням Чемеровецької селищної ради від 17.12.2020 р. № 29-2/2020. URL: <https://chemerovecka-gromada.gov.ua/programa-socialnoekonomichnogo-rozvitku-10-49-49-07-06-2017/>
- 107) «Пульс Угоди» (моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди – «Напрямки Угоди про Асоціацію – Прогрес виконання»). Євроінтеграційний портал. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/environment>
- 108) Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027»), затверджена рішенням Полтавської обласної ради від 26.07.2022 р. № 412. URL: <https://oblrada-pl.gov.ua/rubric/perelik-oblasnyh-cilovyh-program-shcho-realizuyutsya-za-koshty-oblasnogo-byudzhetu>
- 109) Регіональна програма з охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019-2025 роки, затверджена розпорядженням голови Луганської обласної державної адміністрації – керівника Луганської обласної військово-цивільної адміністрації від 21.02.2019 р. № 127. URL: <https://www.eco-lugansk.gov.ua/2013-12-12-00-50-06-3/2013-12-12-00-50-06-2/576-regionalna-programa-z-okhoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha>

- 110)Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років», схвалені Постановою Верховної Ради України від 14.01.2020 р. № 457-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text>
- 111)Рішення Господарського суду Київської області від 04.10.2022 р. у справі № 911/3647/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106755639>
- 112)Рішення Господарського суду Рівненської області від 28.09.2020 р. у справі № 918/132/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92096138>
- 113)Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 05.10.2022 р. у справі № 160/25402/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92096138>
- 114)Рішення Криворізької міської ради «Про внесення змін до рішення міської ради від 21.12.2016 №1171 «Про затвердження Програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки» від 24.11.2021 р. № 922. URL: https://so.kr.gov.ua/ua/treezas_so/pg/5458077777_d1/
- 115)Рішення Криворізької міської ради «Про внесення змін до рішення міської ради від 24.12.2015 №18 «Про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку міста Кривого Рогу на 2015 рік і затвердження Програми соціально-економічного та культурного розвитку м. Кривого Рогу на 20...» (назва так зазначена на сайті – прим.) від 21.12.2016 р. № 1169. URL: https://so.kr.gov.ua/ua/treezas_so/pg/3583577777_d1/
- 116)Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 28.03.2019 р. у справі № 1340/3880/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81043741>
- 117)Рішення Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 23.04.2021 р. у справі № 300/614/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96491594>

- 118)Рішення Івано-Франківської міської ради «Про виконання Програми економічного і соціального розвитку Івано-Франківської міської територіальної громади за 2022 рік» від 15.06.2023 р. № 96-36. URL: <http://www.namvk.if.ua/dt/875398/>
- 119)Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 01.07.2022 р. у справі № 460/8998/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105159593>
- 120)Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» від 20.02.2019 р. № 117-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text>
- 121)Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди» від 30.07.2021 р. № 868-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2021-%D1%80#Text>
- 122)Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>
- 123)Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року, затверджена рішенням Волинської обласної ради від 12.03.2020 р. № 29/16. URL: <https://volynrada.gov.ua/session/29/16-0>
- 124)Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
- 125)Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- 126)Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Новини. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes>

127) Ухвала Восьмого апеляційного адміністративного суду про призначення справи до апеляційного розгляду від 29.08.2022 р. у справі № 460/8998/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105947897>

Використані джерела до Частини II

1. Офіційна Інтернет-сторінка Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування, про робочі групи https://komekolog.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/GENERAL_INFORMATION/Work_groups/
2. Офіційна Інтернет-сторінка Міндовкілля, про Комітети ГР при Міндовкілля: <https://mepr.gov.ua/news/36602.html>
3. Офіційна Інтернет-сторінка Міндовкілля <https://mepr.gov.ua/>
4. Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 1 від 10 листопада 2020 року <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36496.pdf>
5. Інформація щодо робочих груп Комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування https://komekolog.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/GENERAL_INFORMATION/Work_groups/page/1
6. Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 3 від 19 січня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36421.pdf>
7. Наказ Міндовкілля №356 від 11.12.2020 Про затвердження складу Громадської ради 2020 р. <https://mepr.gov.ua/documents/3167.html>
8. Протоколу слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 2 від 22 грудня 2020 року <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36495.pdf>
9. Комітети Громадської ради при Мінприроди <https://mepr.gov.ua/news/36602.html>
10. Офіційна Інтернет сторінка ГО «Екодія» <https://ecoaction.org.ua/14k-za-100re.html>
11. Спільна заява щодо Держводагенства і Держлісагенства <https://uncg.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zaiava-do-KMULis-ta-voda.pdf>

12. Посилання на акцію проти передачі лісів та водойм в управління Мінагрополітики <https://uncg.org.ua/aktsiia-proty-peredachi-lisiv/>
13. Фестиваль «Еко-движ» <https://acmc.ua/eko-dvizh-yak-koalicziya-gromadskyh-organizacij-ruhaye-ideyu-ekosvidomosti/>
14. Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 4 від 08 квітня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36797.pdf>
15. Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 5 від 22 квітня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36696.pdf>
16. Протокол слухань у Комітеті ВРУ з питань екологічної політики та природокористування № 6 від 13 травня 2021р <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36729.pdf>
17. Офіційна Інтернет сторінка ГО «Національний екологічний центр України (НЕЦУ)» <https://necu.org.ua/>
18. Офіційна Інтернет сторінка ГС «Всесвітній фонд природи Україна» <https://wwf.ua>
19. Офіційна сторінка ГО «Суспільний проект «Еколтава» <https://www.ekoltava.org/>
20. Офіційна сторінка ГО «Плато» <https://plato.lviv.ua/>
21. Офіційна сторінка ГО «Екоclub» <https://ecoclubrivne.org/>
22. Офіційна сторінка МБО «Екологія-Право-Людина» <http://epi.org.ua/>
23. Офіційна сторінка ВГО «Жива планета» <https://livingplanet.org.ua/>
24. Офіційна сторінка ГС «Професійна асоціація екологів України» <https://paeu.com.ua/>
25. Офіційна сторінка ГО «Всеукраїнська екологічна ліга» <https://www.ecoleague.net/>
26. Офіційна сторінка ГО «Save Dnipro» (Збережемо Дніпро) <https://www.savednipro.org/>
27. Офіційна сторінка ГО «Українська природоохоронна група» <https://uncg.org.ua/>
28. Офіційна сторінка ГО «Екоclub» <https://ecoclubrivne.org/>
29. Офіційна сторінка ГС «Досить труїти Кривий Ріг» <https://dtkr.com.ua/>
30. Офіційна сторінка ГО «Екопарк Осокорки» <https://ecopark-osokorky.com.ua/>

31. Офіційна сторінка ГО «Екосфера» <https://ekosphaera.org/>
32. Офіційна сторінка ГО «Хмельницький енергетичний кластер» <https://www.energycluster.in.ua/>
33. Офіційна сторінка Коаліція «ЕКО-чекліст» <https://ecochecklist.org.ua/>
34. Офіційна сторінка Української Кліматичної Мережі (УКМ) <https://ucn.org.ua/>
35. Офіційна сторінка ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» <https://www.rac.org.ua/>
36. Офіційна сторінка ГО «Український екологічний клуб "Зелена Хвиля"» <https://ecoclubua.com/>